

The background of the entire page is a photograph of the interior of a stone vaulted structure, likely a church or a historical building. The image shows a series of stone arches supported by thick pillars. The ceiling is made of dark wooden beams with red tiles. The stone is light-colored and shows signs of age and wear. A white rectangular box is centered over the image, containing the author's name and the title.

VINCAS KUDIRKA

Mindaugas

VINCAS KUDIRKA

Mindaugas

LIETUVOS KARALIUS

ŽMOGYSTĖS:

MINDAUGAS — Lietuvos karalius

RAGNYTĖ — jo motina, neregė

HEINDENRICH — kryžiokas, popiežiaus pasiuntinys

DAUMANTAS — kunigaikštis

ALDONA — jo pati¹

TRAINAITIS — Mindaugo brolėnas

HERMANAS — kryžiokas

VAIŠVILKIS — minykas², Mindaugo sūnus

LIUTAVARIS

KRYŽIOKAS

MINYKAS I

LIETUVIAI

KRYŽIOKAI

TARNAIČIAI

MINYKAI

Scena Naupilyje.

---

¹*pati* — žmona. [przypis edytorski]

²*minikas* (lenk.) — vienuolis. [przypis edytorski]

PIRMAS AKTAS³

SCENA I

salė MINDAUGO *pilyje*

TRAINAITIS, HERMANAS, TARNAIČIAI (*neša kaurus*)

HERMANAS

tarnaičiams

Atneškite kaurus! Juos popiežius
Atsiųsti teikės dovanų karaliui
Pagonių, kurs šią dieną krikštijas.
Sulaukė ant galvos šventos karūnos,
Tegul gi garbina tikėjimą,
Tegul šventybę sergi ir kryžiokę
Pagerbia klioštorius⁴.

Pilis

TRAINAITIS

O, tai puikus

Audimas! Tokioms pievoms ne kartą
Vejuosi stirną. Vokiečiai turbūt
Pasivogė kvietkas iš mūsų klonių.
Užminsiu aš ant jų — gal pakvips.

HERMANAS

sulaikydamas jį

Atleiski, kunigaikšti! Neturėdams
Ant savęs krikšto rūbo, negali
Jų mindžioti — juos atvežiau iš Rymo⁵.

TRAINAITIS

O kaip karaliūm būsiu, ar tada
Galėsiu? Ką?

HERMANAS

Galbūt, jei pasiliksi

Sykiu ir mus bažnyčios sūnumi.

TRAINAITIS

O jei karaliūm būsiu — ne krikščioniū?

HERMANAS

Sapnuoji, kunigaikšti!

TRAINAITIS

Nei tai tu

Sapnuoji! Paveldėtoju karūnos
Esmi ir kažin, ar aš lauksiu tol,
Kol man likimas ją norės pasiūlyt.

Piktumas

³„Aktas pirmas“ — šitą veikalą lenkiškai parašė Julius Slovackis, sulietuvino V. Kudirka. [przypis edytorski]

⁴klioštorius (lenk.) — vienuolynas. [przypis edytorski]

⁵Rymas (lenk.) — Roma. [przypis edytorski]

HERMANAS

Tuščios tai vilties suvadžiojimas.
Girdi varpus krikščionių? Jūsų medžiai
Paliovė ošią, tyli jau šilai,
Nutils ir žmonės, nusilenks jų galvos.
Girdi varpus? Krikščionių liežuviu⁶
Jie kalba! Per anksti nesididžiuoki.
Ko nubalai taip?

TRAINAITIS

Ne! Man rodėsi...
Ant laidotuvių Mindaugo išgirsiu
Varpų balsus.

HERMANAS

O galbūt su varpais
Palaidos tave patį?

TRAINAITIS

Aš — ant laužo
Sudegsiu! Melmedžio švelnus ošims
Užsups mane; da sakalas ant šalto
Peties užtūps ir plunksnas pastatys;
Užstaugs medžioklės šunes. Anė žemė
Nesulaikys ankštam užtvėrime:
Liepsnoj nulėksiu su vaidilos giesme —
Galbūt drauge su kokia vokiečio
Dvasia.

HERMANAS

Per tuos varpus nė negirdėjau,
Ką man kalbėjai.

TRAINAITIS

Apsimetėlis
Kryžioks — girdėjo!

HERMANAS

Laikas jau, reik eiti
Apkrikštyti karalių Lietuvos.

TRAINAITIS

O tau tik rūpi krikštyti ir laidot
Pakrikštytus. Eik, krikštyk Mindaugą,
Uždeki žvakę ten — uždek ir saugok,
Kad neužgestų, nes iki pridegs,
Jau Mindaugą lydėsi — tad mažiau bus
Tau darbo.

HERMANAS

O Trainaiti! Tu turi
Per silpną ranką, o per puikią dvasią.
Perniek graudenims tuščias.

---

⁶liežuvis — čia: kalba. [przypis edytorski]

TRAINAITIS

Rodos tau,
Sunku užmušti dėdę? Jį apkrikštyt
Sunkiau juk buvo, o apkrikštijot.
Karaliumi buvau sapne, o krikšto
Tai nė sapne nesapnavau.

HERMANAS

Ar taip?
Tai per anksti apreiški, ką užmanęs.
Paslapyje laikyta pagieža —
Tai ricieriaus tvirtums, o aiški — vaiko
Puikybė.

TRAINAITIS

Kur puikybės yr daugiau,
Jei ne po šitais štai šarvais minyko!⁷.
Ji slepias, kaip žaltys, pilna klastos,
Niekinga! Siekinys pats neužmoka
Dažnai už darbą atliktą. Žiūrėk!
Tas pabrolis, niekiausias tarpe brolių,
Paskutiniausias, celiuje⁸ tamsiam
Augintas, vargšas — ant akmens užmiega,
Arba — žmogus niekybė! — ilsisi
Grabe. Ir ten užmigęs, per miegus net,
Puikybę reikšdams, šneka: klioštorių
Jau valdo, jau nuo perdėtinių⁹ savo
Galvos puikios briliantais blizgantį
Didybės ženklą plėšia ir pats rėdos¹⁰.
Žiūrėk! Tas perdėtinis mąsto jau,
Raudoną gausiąs biretą;¹¹ kas turi
Jau biretą, tas sėdi per sapnus
Ant sosto popiežių. O popiežius pats?
Tai vaikas prieš karalių Lietuvos —
Nebijo niekas.

HERMANAS

Popiežius mus didis,
Toli Italijoje gyvena sau,
Pražilęs ir drebėdams iš senatvės.
Jis didis! Žodį tik ištars silpnu
Balsu, kad vos tik salėje girdėti,
Tuojuo nuo žodžio to skambėjimo
Ir sostai griūva, ir karaliai puola,
Iš rankų savo leisdami skeptrus,¹²
Ar blaškosi kaip bokštai, judant žemei?
Kada gi švelnų veidą jis atkreips,
Krikščionių gimines skaitlingos puola
Prieš jį ant žemės — ir palaiminims

⁷*minykas* — vienuolis (zokoninkas); kryžiai buvo vienuoliai-karžygiai. [przypis edytorski]

⁸*celius* — vienuolio (minyko) kambarys. [przypis edytorski]

⁹*perdėtinis* (lenk.) — viršininkas, darbo prižiūrėtojas. [przypis edytorski]

¹⁰*rėdytis* — puošti. [przypis edytorski]

¹¹*biretas* — keturkampė kepurė iš lot. kalb. biretum; biretą nešioja vyskupai ir kunigai, raudoną biretą nešiojo kardinolai. [przypis edytorski]

¹²*skeptras* — lazda, ženklas karališkos galybės; iš graikiško oatiemoov — lazda. [przypis edytorski]

Senelio drebančio girdėt nuo bokštų
Solimnos ikpat Baltjurių krantų.
Ar būsi pats prie krikšto, kunigaikšti?

TRAINAITIS
Aš jums nereikalingas.

HERMANAS
Liki sveiks!

traukiasi su tarnaičiais

TRAINAITIS
vienas
Visur! Visur man painiojas minykai!
Bet laiks ateis — jis turi žūt — su juo
Ir vokiečiai išnyks. Iš kunigaikščių
Pirmiausias Mindaugas, kurs vakar da
Graudeno vokiečiams, apsupo sostą
Kryžiuokų veidmaininga draugyste.
Bet durklas šits — jame lietuvių viltis —
Su manim Daumantas Aldonos vyras,
Vaidilos, liaudis. Daumantas, apsirėdęs
Šarvais kryžiuokų, eis ieškot pačios,
Ką paveržė jam Mindaugas, ir keršys —
Man sostas pasiliks, *žiūri i gilumą*
Štai Mindaugo
Ateina motina, nesveiko proto
Ir neregė.

Piktumas

RAGNYTĖ *jein a netvirtu žingsniu, ištiestomis priešais rankomis ieškodama kelio*
Ragnyte! Sveikina
Anūkas.

RAGNYTĖ
Ar anūkas? Aš anūko
Jau neturiu — jau netekau sūnaus.
Iš ryto da turėjau aš anūką
Ir sūnų — jau dabar sūnus kape.

TRAINAITIS
Ragnyte! Sūnų tu turi, jis gyvas.

RAGNYTĖ
Ar gyvas? Gyvas da. Su akimis
Ir atminties jau netekau. Žiūrėjau
Ant svieto¹³ kitąsyk — ir aš tada
Da gyvenau — dabar naktis tamsioji!
O Lietuvos dievai! *sėda sumišusi iš senatvės*
Duok, Ona, man
Verptuvą. Vakars jau. Prie darbo, mergos!
Smagus užims verptuvo ...

Graudulys, Skausmas

taikosi dainuot

¹³svietas (brus.) — pasaulis. [przypis edytorski]

Miegok, vaikel! Ant galvos tavo
Aukso karūna, vai liuli liuli...

luktelėjusi

Gyvas jis
Ir aš gyva. Neilgai jau gyvensiu!
Ir jis numirs. Negausiu jo matyt —
Mirtis greit artinas. Kaip jis išrodo?
Ar jį regėjai?

TRAINAITIS

Kas? Ar Mindaugas?
Tur kryžių ant krūtines.

RAGNYTĖ

Aš da niekad
Nemačius kryžiaus — jis turbūt baisus.

TRAINAITIS

Briliantų kryžiai dovanos iš Rymo
Nuo popiežiaus.

RAGNYTĖ

pasikelia, pasibaisėdama
O! Popiežius!

puola ant kėdės

TRAINAITIS

Ji mirs.

RAGNYTĖ

neilgai trukus
Onute! Duok verptuvą... Kas minėjo
Čia popiežių? Tas balsas atminties
Man širdįžeidžia... Du turėjau sūnus ...
Ansai tai mano džiaugsmas, tavo tėvs...
Tas antras... Aš svajoju... taip, svajoju
Sapne tarytum... antras... kur jis yr?

prie paskutinių žodžių ateina ant scenos: MINDAUGAS baltuose krikšto rūbuose su karūna ant galvos, HEIDENRICH pasiuntinio rūbuose; iš po permatomos kamžos¹⁴ žymu šarvai. HERMANAS neša pirm pasiuntinio auksinį kryžių. DAUMANTAS kryžiuokų šarvuose, nuleidęs ant akių šalmą, ant kurio yra ženklas — rožė; ant pagalvėlės neša taipgi rožę auksinę ir toliau nuo kitų atsiremia į stulpą, LIUTAVARIS
Jaučiu aš kraują — Mindaugas tur būti
Čionai. Artyn eikš, Mindaugai! Ar tu
Grįžti su išvarža,¹⁵ laimėjęs kovą?
Tikrai dabar jau tavo pagarsės
Garbė? Girdžiu, kaip tavo darbus skelbia
Nudžiugę žmones. Ar nuo Dauguvos
Krantų grįžti? Ar vokiečių klastingą
Sutrynei zokoną¹⁶? Ar Rusija

¹⁴*kamža* (lenk.) — baltas bažnytinis drabužis. [przypis edytorski]

¹⁵*išvarža* — išveržti, atimti nuo priešų turtai. [przypis edytorski]

¹⁶*zokonas* (lenk.) — ordinas. [przypis edytorski]

Drebėjo prieš tave? Ar daug laimėjai?
Ar turtų daugel parsigabenai?
Sakyki man! Aš taipgi pasidžiaugsiu,
Kaip motina tikra, su ašaroms
Tave palaiminsiu. Prieik prie manęs
Artyn, sūnau!

MINDAUGAS

O motin! Nežinau,
Ką pasityčiojimo žodžiai reiškia?
Aš duosiu kubilaitį gintaro
Dievaičiams permaldauti; jei už vieną
Netleistų, duosiu du.

RAGNYTĖ

Girdėjau juk
Pati — jis piktžodžiauja! Kunigaikšti!
Nė aš nesuprantu, ką ženklina
Kalba tavoji. Šiandien tavo lūpos
Išleidžia vien nepaprastus žodžius.
Bet meilė motinos prie tavęs riša
Mane. Eikš šian, uždėsiu ant galvos
Palaimos ranką. Ko manęs bijaisi?
Tarytum būčiau pakramtos¹⁷ šmėkla.
Ar taip be visko jau gali apseiti,
Kaip be palaiminimo motinos...
Ir be tikėjimo?

Nerimas

MINDAUGAS

O ne! Yr toki
Dalykai, be kurių apseit sunku,
O apseinu vienok, jei to prireikia.
Ne vieną žemę jau tokiu būdu
Praleist turėjau, kaip antai Slonimo,
Ar Vilkaviškio. Man ir be garbės
Sunku apseiti, bet ir savo garbę
Sumažinau, prispyrus reikalui.
Karalius aš, guodoja¹⁸ mane liaudis,
O juokiasi kareiviai! Vokiečiams
Blizgėjims šalmo rodėsi baisėsnis,
Ne kaip ta karūna, kurios menka
Šviesa tik moterims, vaikams ir liaudžiai
Patinka. Reikia da pakęst, taip nor
Likims. Nė Mindaugas negal kovoti
Su likimu. O motin! Ar manęs
Nepkęsi amžinai? Ar tau ne miela,
Kad aš, sūnus, karaliumi esmi?
Lenkiu prieš tave galvą vainikuotą —
Palaimink, motina! Palaiminki!

RAGNYTĖ

ištiesdama ant jo ranką
Prakeiksiu!

¹⁷*pakramta* — sąžines graužimas. [przypis edytorski]

¹⁸*guodoti* — gerbti. [przypis edytorski]

HEIDENRICH

Nieks neatsakys tau „Amen”.

RAGNYTĖ

O Mindaugai! O Mindaugai, klausyk,
Klausykite ir jūs visi minykai!
Prakeikiu jus! Tegul bus prakeikta
Kryžiojų veidmainystė, tartum maras,
Mus Lietuvą pridengusi sparnu!
Sūnau! Ir tave palytės tas maras —
Jis neužmuš, tik žmones nuo tavęs
Iš tolo bėgs. Ir liksi viens ant svieto.
Išmirs tos tautos, ant kurių buvai
Geležinius uždėjęs pančius, liksi
Viens sau ant liaudies kapinių. O tas
Tamsus tikėjimas, ką tu priėmęs
Esi, suvienys tave su tauta,
Kur Lietuvą praris. Esi ant sosto,
Ant sosto su tavim ir popiežius!
Turi vaikų — jie žmogžudžiai bus! Eiki,
Užmušk juos lopšyje, vaikus užmušk!
Pagimdžiau aš gyvatę ir tu gimdai
Tik gyvates!... A! Širdį perplėšiau!
Tau širdį perplėšiau!

išeina, pasirėmus ant TRAINAIČIO

MINDAUGAS

Girdėjot!

HEINDRICH

Ką tai
Pagones prakeikims?

MINDAUGAS

Tai motinos
Yr prakeikims! Tiesa, jog ką tai? Žodžiai
Tušti neišgalinčios pagiežos,
Arba nusiminimo — ką tai!

HEINDRICH

Liaukim
Minėję tuos keiksmus! Štai atneša
Su popiežiaus palaiminimu laišką.

MINDAUGAS

Skaityt nemoku — perskaityk!

HEINDENRICH

Trumpai
Tau pasakysiu: popiežius pasveikins
Tave karaliau, vardan Dievo, tau
Į prieglobą krikščionis atiduodams,
Ir primena, kad stengtumeis visad
Apgint tikėjimą kardu ir platint

Žinia

Žodžiu. Toliau: žinodamas gerai
Galybę tavo — Lietuvai beeinant
Nuo Baltjūrių ik Krymo ir tolyn
Besiskečiant, kaip galingai srovei —
Ir su kitoms šalims palyginęs
Didybę tavo, tikisi nuo tikro
Sūnaus, kad jeigu taip tikėjimą
Krikščionių pamylėjai ir parodei
Prisirišimo ženklus, teiksiesi,
Kaip daro tautos vokiečių ir lenkų...

MINDAUGAS *raukiasi*

Juk žinoms prakilnumas Mindaugo
Širdies... tai teiksiesi, sakau kaip daro
Kiti kariautojai, prisiųst kasmet
Nuo žmogaus po skatiką ant aliejaus
Į lempą švento Petro, Popiežius,
Norėdamas parodyt, kaip jis tavo
Dorybę numylėjo, duoda tau
Ir dovanoja, ir suteikia valdžią
Ant tų visų kraštų, kuriuos gali
Nuo Rusijos, nuo Tautvilio atimti,
Ar nuo Danieliaus Haličo paveržt.

MINDAUGAS

Ar šitai pasityčiojims? Tai pirmu
Kartu atklydo popiežiaus kalba
Į ūkanotą Lietuvą. Štai pusę
Dienos kalbėjai saldintais medum
Žodeliais — vos tik permąnyt galėjau
Tuos tarinius pinklius. Aš popiežiaus
Malonę pagerbiu — pasinaudosiu.
Tikrai kad pasiliksiu tuos kraštus,
Kuriuos aš pats paimsiu. Vaisių savo
Darbų neduosiu niekam. Paimu
Ir Haličą, ir Rusiją, o jeigu
Man pasiseks, ir jūsų zokono
Žemes. Tur būti popiežius turtingas,
Jei gausiai taip dalina, o iš to
Man aišku yr, kad Lietuvos skatikų
Nereik jam ant aliejaus suvisai.

Ryžtas

HEIDENRICH

Iš pusės negeros dalyką žvelgiant,
Išrodys negeru. Tikėk vienok,
Kad popiežiaus geriausi yr troškimai.
Matai, kokią šventybę brangią tau
Atsiunčia dovanų: jos sargai¹⁹ kūną
Ir dvasią tavo paveda. Joji
Sustiprins dorybes, gesins visokius
Piktus pageidimus. Tikrai žinai,
Kaipo Sebastijonas, iš dorybių
Didžių garsus, kankintinių²⁰ mirtim
Numiręs. Šitai kotas tos šaudyklės,

¹⁹*sarga* — globa. [przypis edytorski]

²⁰*kankintinis* — kankinys. [przypis edytorski]

Kur šventąjį ant kryžiaus pervėrė,
Sebastijono kraujo prisigėręs.

MINDAUGAS

išitraukia durklą

Tokią šventybę duosiu popiežiui.
Tas durklas nuo mažens prie šono kabo.
Jis prisigėręs kraujo moterų,
Senelių... Pamenu, kaip aukos mirė,
Jų tarpe buvo keletas šventų,
Tokių šventų, kaip jus šventieji. Kas tai?
Drebi?

HEIDENRICH

O, Mindaugai, yra vertu
Bausmės nuo Dievo tas, kuris išniekin
Tikėjimą, priėmęs jį. Gavai
Iš mūsų rankos juk karaliaus vardą.
Da ta nauja garbė yr netikra,
Da dreba! Tu žinai, kaip Rymo bullė,²¹
Juodai rašyta, karalius senus
Ir ciesorius nuo sostų stumia vienu
Pabraukimu tik plunksnos, be kovos.

MINDAUGAS

Karaliumi nebūsiu, tai jog būsiu
Da kunigaikščiu Lietuvos ir jus
Draskysiu, deginsiu, naikinsiu, plėšiu!
Per brangiai man parėjo ir dabar
Karaliaus vardas ir da aš turėčiau
Saldliežuvaut ir taikyt žodžius,
Sakydams tai, ką mąstau. Tie, kur jungą
Ant sprando neša, nekalba liuosai²².
O man kas duos tiesas! Kas man liežuvį
Suriš? Ar sviete yr kits Mindaugas?
Gal popiežius yr Mindaugu antruoju?

Rūstybė

HEIDENRICH

Mūs žodžiai nesutinka, Viešpatie!
Per pasiuntinį popiežius išreiškia
Jausmus ir man pasiuntinystę reik
Užbaigti.

rodydamas DAUMANTO nešamą pagalvėlį

Šita štai auksinė rožė

Tai pačiai, karalienei Lietuvos.

MINDAUGAS

Ar mano pačiai? Jau seniai ji mirė.
Ar popiežius nežino apie tai?

²¹*bullė* — popiežiaus prisakymas. [przypis edytorski]

²²*liuosai* — laisvai. [przypis edytorski]

HEIDENRICH

Atleiski popiežiui apsirikimą.
Bet Lietuva ta, miškų apsupta,
Nuo svieto užsidengus: bokštas tavo
Pilies žemesnis yr už tas pušis.
Kam duosiu dovanas?

MINDAUGAS

Gali paduoti
Jas mano motinai.

HEIDENRICH

Ji šventintos
Aukos juk nepriims.

MINDAUGAS

Klausyk, kryžioke!
Sudėki jas Aldonai — ji pačios
Sesuo ir aš paimsiu ją už pačią.
Aldoną pavadinkite *vienas sargas išeina*
O jūs
Bažnyčios galvai tuos žodžius nuneškit:
Nors karūna auksinė, bet plona,
Ką tik pasiekia kaktą. Jeigu darbas
Lapelių jos nebūtų taip puikus,
Tai vos kelis tik florinus²³ atsvertų.
Vienok tas dovanas aš priimu.
Man tą karūną, lengvą, kaip lapelis,
Sustiprins geležis. Koks sostas yr
Puikesnis? Ar ta Rusija nuvargus,
Kur kunigaikščiai susivaidiję
Naikina šalį?... Tai vieni tik lenkai
Ką Lietuvai da priešinas tvirtai.

jeina ALDONA

O tai yra pirmiausioji lietuvė —
Pasiuntinystę pildyki.

HEIDENRICH

O tu,
Kurios galva veik Lietuvos karūną
Nešios auksinę, teikis štai priimt
Tą rožę, kur ant Tibro pievų skinta!
Tenai po spinduliais tikėjimo.
Auksines auga kvietkos.

ALDONA

Nepritinka
Blizgėjims aukso rūbams gedulių!
Turėjau vyrą — da turiu, jei gyvas —
po svietą bastosi. Prisiėkiau jam
Teisumą — karūna man nepalypstys
Galvos. Bet priimu nuo popiežiaus
Tą dovaną. Jaučiu, kad neužilgo

Atvirumas

²³*florinas* — aukso pinigais, vartotas Vakar. Europoj viduramžiais. [przypis edytorski]

Jau skirsiuosi su svietu. Ta kvietka
Nevystanti man šermenims tebūna.

HEIDENRICH

šaly

Kaip vokiečių merginos, priėmė,
Nė nežiūrėjus — auksas vis yr auksu.

duoda ženklą DAUMANTUI, kad paduotų rožę; Daumantas artinasi, drebedams

MINDAUGAS

Drebi, kryžioke! Kas per vienas?

ALDONA

pakelia ant DAUMANTO akis

A!

puola apalpusi; DAUMANTAS išeina

MINDAUGAS

Apalpo! Neškite ją laukan! Vykit
Kryžioką! Kas ta ir kas jisai per viens?

HEIDENRICH

Nežinom, viešpatie! Jis ginklanešio
Rūbus nešioja, o pateko mums
Nuliūdęs, apsiblausęs, nepažįstams
Anė vienam, ištremtas jis turbūt
Iš Albijono,²⁴ nes ant šalmo dėvi
Lancaster'ų²⁵ ženklelį.

MINDAUGAS

Eikit lauk,

Minykai nusamdyti
Apie sostą
Matau durklus — Šalin!

HEIDENRICH

Tikėjimas

Karalių sergi. Viešpatie, lik sveikas!

išeina su KRYŽIOKAIS

MINDAUGAS

Kas tas kryžiokas? Liutavari!

LIUTAVARIS

Man

Jisai ištikimiausiu rodės. Jaunas,
Da be pentinų ricieriaus, tylus,
Nes vokiškai jo niekas nesupranta;
Ir nuo draugystės šalindavosi,
Nes liūdnas — liūdnas gi, nes neturtingas.

²⁴Albijonas — Anglija. [przypis edytorski]

²⁵Lancaster — žinoma angl. didikų šeimyna. [przypis edytorski]

MINDAUGAS

Sunku pašalint visas nuotaras²⁶.
Mačiau prie krikšto: kunigui žegnojant,
Nepersizegnojo jisai. Tai yr
Lietuvis.

LIUTAVARIS

Mindaugai! Žygiu tuo klysti.
Tai yr kryžiuokas. Argi vilktųsi
Lietuvis tuos šarvus, su juodu kryžium,
Bažnyčioje kryžiuokų šventintus?
Aš pats nedirščiau. Aš prisipažįstu.
Karaliau, kryžiaus to bijau labiau,
Ne kaip kryžiuokų. Nors ėmiau aš krikštą,
Paliepus tau, tai betgi naujo to
Tikėjimo bijau, kaip naujo skydo,
Nes naujas, palytėtas geležim,
Dažnai kaip stiklas trūksta ir nedengia
Nuo priešiaus. Priverstas tarp vokiečių
Gyventi, gyvenu ir kankinuosi.
Bet tokią aš jaučiu neapykantą.
Kad, esant tarpe vokiečių, man plaka
Širdis, tik plaka, — ir ji kada nors
Turės paniekinimo dėlei trūkti.

Sąžinė

MINDAUGAS

Tokia mintis lietuvių. Paklausk!
Tikiu į neapykantą taip lygiai,
Kaip į teisumą tavo. Man dabar
To paskutinio reikia. Tas kryžiuokas,
Man rodosi, tai jaunas Daumantas.
Tikrai, jog nežinau, aš jojo niekad
Da nemačiau iš veido. Bet jaučiu...
Jis taikosi mane užklupti vieną
Ir nužudyt iš pasalų. Dėl to
Patirti reik — ir jeigu būtų Daumants,
Tai taip kaip ir numiręs būt. Patirk!

Neapykanta

LIUTAVARIS

Kam da gaišuot? Da niekad taip ilgai
Tu nesvarstei mirties žmogaus.

MINDAUGAS

Turiu
Tam priežastį. Už kryžiuoko mirtį
Visi kryžiuokai keršija, o aš
Mat noriu, kad pirmiau, ne kaip su jaisiais
Visai reiks persiskirt, mus rubežius²⁷
Kareiviai jų apleistų. Noriu taipgi,
Kad da nusklystų minios Rusijos,
Kurios kaip juodos debesys užtraukė
Ant Lietuvos. Paskui mus trimitai

²⁶nuotara — pikta apkalba. [przypis edytorski]

²⁷rubežius (brus.) — teritorijos riba, siena. [przypis edytorski]

Jų žemėj atsilieps. Tuo tarpu protas
Tegul puikybę mūsų užvaduos.

LIUTAVARIS

Karaliau! Kad manęs tu paklausytum,
Tai rodyčiau²⁸ tau kryžiuokus visus
Surinkt į salę apatinę, pilį
Pakurti ir tegul sudegtų sau
Arba, užslėpęs lietuvius pasieniais
Užu kaurų, kitus tuščiuos stulpuos,
Paduotum ženklą tik — o kristų aukos,
Kryžiuokų kraujas plauktų srovėmis.
Jei Daumantas su jais, tai taipgi žūtų.

MINDAUGAS

Parodijai karštai, kaip ridenus,
Kurs dirbti vėlyja kardū, ne žodžiais
Ir ne mintim. Vienok aš tos rodos
Nepaklausysiu, mano Liutavari.
Turiu ką kitą: Aldona pati
Paiškins visą slėpinį, o Daumantas
Tur žūti, puldams po kojų jos.

---

²⁸*rodyti* (brus., lenk.) — patarti. [przypis edytorski]

ANTRAS AKTAS

SCENA I

RAGNYTĖ, TRAINAITIS

RAGNYTĖ

stovi pasirėmusi ant akmeninio stalo

Duok taurę... Lietuva tu nelaiminga!
Dievams taviesiems naują auką aš
Pašvęsta — savo sūnų — O! man plyšta
Širdis! Aš jį užmušiu, verkdama...
Duok taurę! Aš į ją įpilsiu nuodus.
O Lietuvos dievai! Tegul jisai
Numirs ramiai, tegul nekenčia ilgai.
Aš jįjį apmazgosiu ašaroms...
Ant laužo paguldysiu, užgiedosiu
Jam giesmę... aš palaidosiu gražiai...

Skausmas

pila nuodus

Įkrito mano ašara į vyną.
Ar motinos ta ašara nuodų
Smarkumą tik nepanaikins?... Tur būti
Naktis jau, taip tamsu man. Jau visus
Supyliau nuodus, man neliko nieko...

ateina ant scenos MINDAUGAS ir LIUTAVARIS, kurs nurodo Jam taurę ir, pakalbėjęs, traukia

MINDAUGAS

apsimetęs ramumu

Sveika būk, motina! Broliene, sveiks!
Grįžtu iš sodo. Ten, besigerėdams
Šešėliu vakaro, lakštingalos
Klausiau giesmių, panemunyj kur skamba.
Vienok ir tarpe jūsų man smagu.
Jus meilė debesis nelaimių skirsto,
Prie jūsų aš be baimės ir ramiai
Galiu užmigti. Motin! Neatsakai man?

RAGNYTĖ

Sūnau! Ar nori gerti? Vynas štai...

MINDAUGAS

Jau vyną šiandien gėriau ryto metą,
Prie mano krikšto.

RAGNYTĖ

Piktžodžiautojas!

MINDAUGAS

TRAINAIČIUI

Nepasirodžius da žvaigždėms, apleisi
Sostapilę lietuvių. Vaišvilkiui
Nuneši mano šitą raštą — reikia,
Kad būt paduotas greitai ir slapčia,

Nesa viduj jo yr svarbus dalykas.
Jau mano norus Vaišvilkis pirma
Žinojo, taigi reikia tik paskubint.
Atmink, ką įsakau aš. Vargas tau,
Jei tu išdrįstum išakytą kelią
Mainyti! Vargas tau, pajudinus
Vašku užspaustą vietą! Tė tau raštą.

RAGNYTĖ

šaly

Užmanymą Trainaičio žino jau... *garsiai*
Ar man anūką atimi? Tai bent gi,
Laimingo kelio vėlydams, išgerk
Iš tos taurės.

MINDAUGAS *ima paduotą taurę, bet negeria; RAGNYTĖ, luktelėjusi, klausia drebančiu balsu:*
Išgėrei jau?

MINDAUGAS

susiduodams sau į kaktą

Ragnyte!

RAGNYTĖ

Ar niekad sąžinė tau kruvina
Neduos nurimti? Taurėje matai tu kraują?

MINDAUGAS

Besivaišinant, gėrimuos visuos
Aš niekad kraujo nematau, tik nuodus.

RAGNYTĖ

Parodysiu, kaip tave nuotaros
Apgauna: aš išgersiu iki pusės,
O tu į dugną.

MINDAUGAS

meta taurę ir sumuša

Motin! Ką sakei?

Priekaištas

Šalin nuo manęs, taure prakeiktoji!
Tu sentėvių brangiausia dovana
Buvai; laikiau tave visad, kaip šventą,
Kaip liekanas vienintele; nesyk
Putojai gėrimais saldžiais; pagimdė
Tave už jūrių kur sutirpusios
Krišpolą smiltelės; kiekart, vyno
Pilna, akis lietuvio žadinai,
Kad saulės spinduliai tavyj mirgėjo.
Trenkiu tave į žemę! Motina!
Ką pasakei? Iš kur neapkentimas?
Iš kur ta pagiežia pasiutusi?
Norėjai mirt ir sūnų traukt į kapą.

RAGNYTĖ

Nubausk — nukęsiu, pajėgiu da tiek!

MINDAUGAS

A, taip! Norėtum nukentėjus bausmę,
Būt akyse žmonių kankintinė?
Bet aš nebausiu tų, kurie man nori
Užkenkti, o negali. Motin, būk
Rami... menkai užgautas...

RAGNYTĖ

Ne užgauti
Tave norėjau, tik užmušt tave!

išeina pasirėmus ant TRAINAIČIO

MINDAUGAS

vienas

Tai viens esmi, vienui tik viens. Kovoti,
Žudyt, susekt pasikėsinusius.
Vienais nuodais vėdinti savo lūpas
Sukepusias, žąslais veržt kruvinais
Minias laukines liaudies — šitas mano
Gyvenims visas... Lūpos nesiskųs!...
Nežino, kad kenčiu. Jau nuo Trainaičio
Atsiliuosuosiu²⁹: jį paims, apkirps
Ir klioštorijų paliks. Nuo liaudies mane
Pridengia paslaptis. Aš krikščionis,
Kryžioką matomas bičiulis. Laukit!
Neužilgo aš sutrempsiu dvigalves,
Klastingas baidykles tas. Žus visi jie!
Tikėjimas? Tai tuščias žodis tik.
Aš apsikrikštijau, nes man tuo tarpu
Tikėjimo reikėjo. O dabar,
Ar ne vis viena: ar tai būtų kryžius
Nuo popiežiaus, ar rusų cerkvėje
Paveikslai auksu gausiai apdaryti,
Ar tai mongolų mėnuo. Ricieriaus
Tikėjimas — tai kardas. Aldona štai
Ateina, reik iškvosti slėpinys,
Kas tas per viens kryžiokas paslaptingas.

Svarstymai, Piktumas

įeina ALDONA

Aldona! Vis tu apsiverkusi...
Turiu aplinkui ašaras tik vienas,
Durklus, nuodų taures, medaus žodžius!
Atleisk, išgąsdinau tave, taip smarkiai
Kalbėdamas. Aldona, tu drebi?
Pabalo tavo veidas. Štai, žiūrėki,
Nuodų taurė į žemę sumušta
Išgert norėjau... būčiau jau dabartės
Ilsėjęsis kape. Vienok mane
Sulaikė viltis, ištrenkė man taure
Mintis tik apie tave! Žodį tark,
Aldona!

ALDONA

Viešpatie! Kentimas tavo
Ir tavo meilė manęs neprivers.

Nerimas

²⁹ *atsiliuosuoti* — išsilaisvinti. [przypis edytorski]

Be reikalo tik pertraukei man darbą,
Kurs mano liūdną dalį saldina.
Kada, sėdėdama merginų tarpe,
Prie žiburio, matau, kaip verpalai
Sidabro tęsiasi; kada dainelės
Klausau aš prigimtos — tai valandoms
Aš taip laiminga, jogei pasilenkus
Ant staklių ir besigėrėdama
Pražystančiomis ant audimo kvietkoms,
Užsimirštu aš savo širdpersą³⁰...
Ik vėl neišsivers atsidūsėjims
Ir vėl nepasirodys ašaros.

MINDAUGAS

Ar tu rami? Nenoriu aš matyti
Tave nurimusią! Laiminga tu?
Nenoriu aš, kad tu laiminga būtum!
Tegul gi tavo širdyje įvyks
Jausmų kova, tegul ją graužia
Rudis didžių kentimų, pakramta
Tegul ją drasko... Jeigu su kentimais
Esi perdaug jau apsiratusi.
Dar naują tau išrasiu — šiandien mirsi.

ALDONA

persigandusi

Meldžiu aš vardan Lietuvos dievų!
O viešpatie! Tik nežudyki manęs!
Bijausi aš mirties! Man viskas jau
Apreiškia mirtį!... Amžius mano trumpas.
Žiūrėk, žiūrėk, kaip aš išblyškusi,
Žymu rausvi ant veido karščio plėmai³¹,
Kaip stiklas žiba akys... Neužtruks
Pridengti kapo tyluma. Iš mano
Merginų ne viena, kalbėdama
Su manim, da nebaigus, ima verkti;
Kalbėti taikosi tyliu balsu,
Bijodama lyg, kad garsesnis žodis
Man nesudrumstų tylumos saldžios,
Kuri, tarytum sapnas miels, apsupo
Mane, da gyvą, šventybe kapų.

MINDAUGAS

Taip drūčiai nori tu gyvent? Aldona!
Ar gražią viltį širdyje slepi?
Žinau aš, kad merginų akys siekia
Giliai, net pereina per akmenį
Ir plieninius šarvus, ik numylėto
Nepasirodys veidas... Po šalmu
Žiūrėti mėgsti. Ar nubalęs buvo?

ALDONA

Neįspėju, kas toksai.

³⁰*širdpersa* — širdgėla, širdies skausmas. [przypis edytorski]

³¹*plėmas* (lenk.) — dėmė. [przypis edytorski]

MINDAUGAS

Tasai kryžioks,
Kryžiokas, ar lietuvis.

ALDONA

šaly

Nepažino!

MINDAUGAS

Mačiau, kaip sudrebėjai, apalpai.
Tai tvirtas liudijimas... da bus kitoki.
Ir aš drebedavau juk kitąsyk,
Kentimui apsireiškus tik ant tavo
Kaktos. Nesa laukinė tai širdis
Su tavo širdimi iš vieno plakė.
Aš linksminaus, kaip tu buvai linksma.
Dabar jau ne — dabar aš lyg ta uola.
Klausyk! Ar pažinai kryžioką tą,
Kuris nuo manęs slepiasi po juodu
Šarvu? Ar jį pažįsti?

ALDONA

Viešpatie!

Tikėki man! Aš jojo nepažįstu!

MINDAUGAS

Pažinsi gal... saldi bus pažintis!
Nesiprašyk be reikalo — iš plieno
Turiu šarvus ir širdį. Šitoje
Šoninėj salėje aš užsislėpsiu.
Tenai kiekviens jų žodis bus girdėt,
O ypač tylumoj nakties. Tuo tarpu,
Kaip sveikinsiesi tu su juo, atmink,
Kad jus karalius girdi ir jums laimės
Džiaugsmus kardu veik perkirs.

išeina pro šonines duris

ALDONA

viena

Mindaugi!

O Mindaugi! Išėjo! Nelaiminga!
Likau viena laukt valandos mirties...
Ir valandos baisėsnes da už mirtį.
Jau gęsta žiburys. Lauke tamsu.
Girdėti uosiai šlamščia, pušys... viskas
Mane baugina. Medžių tas ošims...
Ta tyluma — tai kapinių tylumas...
O, kaip sunku! Da jo nėra.
Gal neateis jau? O, kad neateitų!
Kad persergėtų jį prijautims!

žiūri pro langą

Matau, tenai už girių teka mėnuo,
Jį tamsios pušys sveikin ošdamos,
Sudriskę debesys pilni yr dvasių...

luktelėjusi

Neteina... gal neteis... O aš verkiu,
Lyg nežinodama karaliaus žodžio!
Man liūdna, kad neteis, kad jo matyt
Aš negalėsiu... Ką girdžiu? Ateina...
O ne, šaltinis tai girdėt sode...
O, jis! Tai Daumantas! Tai jojo žingsniai...
Garsyn vis da garsyn girdėjau vėl.
Apsimetu, kad jo aš nepažįstu
Ir kad nepažinojau niekados.
Karalius nepažins.

DAUMANTAS

įeina, užleidęs ant akių šalną, kryžioko šarvuose
Aldonos širdį
Klasta prigavo... Ja dabar matau...
Išbalus taip... O rasi ji išbalo,
Išmetinėjant sąžinei³²? Galiu
Atskirt nuo pabalimo pabalimą...
Ji sėda, veido neatkreipusi.
Juk kitąkart žingsnius įspėjo, rūbų
Šnabždėjimą pažino... o dabar
Neatkreipė nė veido! Eidams šičion,
Nuo slenksčio sugrįžau kelis kartus...
Didžiai skaudu!... Ar nepažins ji manęs?
Gal nenorės pažinti?... Tąsta!
Ji krūptelėjo...

ALDONA

Ridenau! Ar šiokis,
Ar toks esi, pusiaunakties laike
Po šitą pilį klaidžiodams, imk melskis...
Prie skydo štai matau ražančius yr.
Imk melskis ir... išėik...

DAUMANTAS

Išėik? Matyti,
Kad karalienė Lietuvos tik liept
Pripratusi, kad jai tiktai sušukus
Su ginklais tuoj atbėgs pilies sarga
Skaitlinga³³. Eisiu tik po manęs kraujas
Tur pasilikti...

ALDONA

Mano...

DAUMANTAS

Nežinau!
Bet kraujas liks. Žinai, kas aš? Ar tavo
Širdis nesako?

ALDONA

lyg atbalsis tuo pat balsu

³²*išmetinėjant sąžinei* — graužiant sąžinei. [przypis edytorski]

³³*skaitlinga* — gausi. [przypis edytorski]

Sako tau širdis?

DAUMANTAS

Tik klausimą kartoja! Atsakyki!

ALDONA

Išeiki...

DAUMANTAS

Varge! Mąsto, jaučia ji

Ir kaip per sapną žodžio nesudaro.

Klausyki, ar iš akmens tu? Du žodžiai!

Ištarki mano vardą!... Aš pasiutęs!

Pasiutęs! Veidas mano pridengtas

Šalmu, ant skraistės ženklas juodo kryžiaus —

Kaip gal pažinti? *pakelia šalmą*

Žiūrėki! Ar mane

Pažįsti? Bėk su manim! Ar pažįsti?

ALDONA

Ar aš pažįstu? Ne, netsimenu...

Galbūt... Čia taip tamsu, dėl to gal akys

Nuo ašarų gausių lyg apneštos —

Visi daiktai man rodosi migloti —

Ir vos išdžiūsta ašaros, tuoj vėl

Paplūsta. Nelaiminga aš. Lyg kokia

Sumišus savo gyvastį baigiu...

Ne! Nepažįstu... negaliu dabartės...

DAUMANTAS

Da nepažino... Žiburys tamsus.

ima nuo stalo žiburį ir apšviečia veidą, prisiartina prie ALDONOS

Žiūrėk! Žiūrėk!

ALDONA

Meldžiu aš tave — traukis!

Išeik... Man žiburys akis gadin...

Žiūrėki tik! Prašvis, neilgai trukus,

Mėnulį stelbia jau aušros šviesa...

O varge! Šitoj salėje gal tave

Diena užtikti.

DAUMANTAS

A! Kaip aš kenčiu!

O pragaro kentimai!

ALDONAI, kuri nenuvokdama prisiartina

Ko tu nori!

Šalin! Man lieka viena tik mirtis...

juokdamasis lyg sumišęs

Ka! Kai į galvą kas atėjo! Pulti

Ant kelių! Klaupt prieš ją... Ka! Ka! Ka!

Prašyti, kad pažintų? Ar už kvietką
Aukštiną nusipirkti atmintį?...
Tai aš vienui tik viens į svieta grįšiu?
Tarp manęs ir tarp svieto bedugnes
Jau pasidarė — negaliu sugrįžti...
Turiu numirt — numirt galiu. Prieš tai
Da išmokysiu ją ištarti vardą,
Gerai pažįstamą, tik užmirštą...
Mokysiu ją, kaip sakalą, kuri išbudin,
Vos tik užsnūsta. Tai gi pertrauksiu
Aš miegą jos — gyvenimą mieguistą.
Klausyk! Žinai, kas aš? *išitraukia durklą*
Ne! Ne! Geriau
Nežinomas po kojų jos, kaip lapas
Rudens, nukrisiu... tepriims mirtis...

ALDONA
O Daumantai!

DAUMANTAS
Ar da Aldonos balsas?

ALDONA
Pažįstu tave ir myliu! Klausyk!
Jis mato! girdi! Mindaugas toj salėj
Užsislėpė.

DAUMANTAS
Atgyti miela taip...
Myli mane? Kur Mindaugas užlindęs?
O! Baisią pergyvenau valandą!
Ikšiol dar kraujas neapsimalšino.
Aldona! Valanda ta akyse
Man stovi vis ir neišnyks iktolei,
Ik neįkaitys laimė... Ji visas
Mintis ant bedugnių užtiesus laiko.
Bet nesugrįš.

Nerimas, Meilė

ALDONA
Miliausias Daumantai!
Girdėjau skambant plieną... Užsislėpki!
Brangiausias mano! Slėpkis!

DAUMANTAS
Ką sakei?
Kur Mindaugas? Toj salėj? Tai toli jis...
Nenoriu bėgt... nepajėgiu... O ne!
Tiek laimės!... Ne!... Negal būt išdavimas?
Turiu laimingas būt, matyt tave.
Užgeso žiburys, bet šviečia mėnuo.
Į šviesą eikš, Aldona! O! kaip tu
išbalusi labai! Raudonį veido
Nuplovė ašaros... Išbalus taip!...
Ne tokią palikau.

ALDONA

Tai nuo mėnuolio
Šviesos tokia balta.

DAUMANTAS

Prakeikiu jį
Už tai, kad pavogė rožes nuo tavo
Skruostų!... Jį keikiu, žmones užmiršdams.

ALDONA

Girdi? Girdi ginklus? Tai jie!

DAUMANTAS

Lyg eina...
Lyg ginklai sučiauškéjo... Eina jie
Ant mano kraujo, kaip išalkę tigrai.

ALDONA

Bėk, Daumantai! Neuždaryta da!
Tik skubink!... Aldona liks tau ant amžių
Teisi... Išduoda viskas čia: dievai
Ir žmones, sienos... Bėk!

DAUMANTAS

O, mano brangi!
Sveika būk! Lik sveika!

išeina, bet neužilgo grįžta

ALDONA

Ko sugrįžti?
Nubalęs taip... ir nusimineš... Varge!

DAUMANTAS

Gale šonines salės jie yra...
Atėjo...

ALDONA

Išdavims... Klausyk! Turėsi
Išlaužt langų skersuotas geležis...
Čia sodas netoli... Tik skubink, skubink!

DAUMANTAS

bando laužti geležis

Veltui! Giliai įleistos sienoje...
Išlaužt negalima... tai tuščias darbas...
Negalima!... O, truko! Truko jau!
Sveika būk! Duok man ranką... Delnas šaltas
Kaip ledas... Lik sveika!

užlipa ant lango ir neužilgo grįžta į salę

Be reikalo!

Sode, tarp medžių, ricieriai ginkluoti,
Po pat langais ragotinių giria.
Jau nér ką bėgti... Atėjau be kardo,

Dėt atsargumo... Ką su tuo durklu?
Jis nė nuo priešų neapgins, nė rankos
Nepaklausys da... nusiminime!
Be pagiežos, nė širdį neatleidęs,
Į kapą gulsiu... Kas tau? Nubalai!
Aldona!

ALDONA

Nieko, nieko... Duok man rožę
Nuo tavo šalmo... rasi atgaivins
Pajautimus. DAUMANTAS *duoda rožę*
Taip man aptemo akys...

DAUMANTAS

O varge! Vėl nubalo... Bėkime
Drauge su manim! Bėkime!... Bet kur
Išbėgsime? Tur būti sienose
Landyklos... bus vienok tenai ir žmones.
Namai tie prisigėrę jau klastos
Ir išdavimo! O Aldona mano!
Nelaimė... Sėsk, Aldona, šičionai!
Kaip vaiko mano akys ašarotos.

ALDONA

O aš jau verkti negaliu... Ka! Ka!
O Daumantai mieliausias! Mane tokis
Užpuolė juokas, kad nė pašnekėt
Jau negaliu... Ka! Ka! Tegul ateina!
Tegul per slenkstį peržengia! Tegul!
Štai šičia slenkstis!

puola prieš duris

DAUMANTAS

O Aldona! Tyli...
Atšalus... *paguldo apalpusią ant Rėdės*
Tuosius žmones rankomis
Draskysiu!... Eikit šian!... Tos akys!... Veidas
Pamėlynavęs!... *luktelėjęs* Iš sustingusių
Jos rankų rožę atimu... Pabudus,
Jau manęs gyvo nematys... nereik,
Kad kas primintų mane.

nuskabo kvietkos lapelius

Kvietkos žiedą
Nutraukiau, kotas liko jos delne.

prie galo tos scenos girdėt kaskart garsenis čiauškėjimas ginklų
Girdžiu!... Jau žingsniai aiškūs — jie ateina!

TREČIAS AKTAS

SCENA I

HEIDENRICH, HERMANAS

HEIDENRICH

Kad Lietuvą pametus jau greičiau,
Grįžtu, pasiviešėjęs pas karalių.
Lietuviai linksminos, aš viens tiktai
Buvau nuliūdes, viens tiktai išbalęs.
Laukines jūjų puotos. Tik klausyk!
Uolinėj salėj ažuolinis stolas
Aplinkui visas žėri nuo taurių,
Ties salės viduriu ugnis užkurta;
Aplinkui dūmai suka, kibirkštys
Lakioja į šalis; šeši lietuviai
Nepasijudindami, iš akmens
Tarytum laiko ant galvų iškėlę
Sakuotus pušinius žibintuvus;
Viens riksmas, triukšmas, kuo bjauriausi žodžiai!
Keistai išrodžiau aš toje minioj
Laukinėj — briliantinis mano kryžius
Vos ne vos spinduliais prasiveržė
Per dūmus... Hermanai! Kad kuo veikiausiai
Galėtume jau atsisveikinti
Su Mindaugu!

Kerštas, Piktumas

HERMANAS

O viešpatie! Ne laikas

Gadinti sandarą su Lietuva —
Kryžiokai da dabar neprisirengę
Kariauti! Vienas žingsnis neatsargus
Iš sykio gal atimti visą naudą
Mus ilgo triūso, misijos sunkios.
Kad Mindaugas mokėtų tik naudotis,
Tai klioštorius kryžioką kaip matai
Sutremptų išnaikintų.

HEIDENRICH

Tai teisybė,

Reik liūtas glostyt. O vienok, brolau
Prisipažinsiu, man jau nusibodo
Būt pasiuntiniu popiežiaus. Turiu
Drąsybę ricieriaus, komtūro kardą,
Vienok čionai lieku! Apdangaluos
Minyko, ir bjauriu būdu minykų,
Niekingai, taikytis reik su klasta,
Iš pasalų imti viršų. Juk kryžiokas
Seniau tą kunigaikštį niekino,
O šiandien? Šiandien aš jo spaviedninkas³⁴!
Aš tarnas Mindaugo! Atsimeni
Tą brolių, kurs su mums drauge atėjo,
Ką broliai Albijono sūnumi
Vadino, kurs dėvėjo ženklą rožės?

³⁴spaviedninkas (lenk.) — nuodėmklausys. [przypis edytorski]

Prapuolė jis dabar — ar tik nebus
Čia darbas Mindaugo? Jei jis iš tikro
Pakėlęs ranką būt ant gyvasties
Bažnyčios tarno, zokoną užrūstins
Toks darbas ir už kraują brolio mus
Lietuvių kraujas liesis.

HERMANAS

Ridenus tas
Kalėjime. Dėl jo nėra ką rūstaut:
Jisai lietuvis, pagonis, kurs buvo
Nuvykęs ikpat Nemuno krantų,
Mínyko rūbuose besislapstydamas
Nuo Mindaugo; dabar sugrįžo vėl
Pačios ieškoti, Mindaugo išplėstos
Vienok šventi mus rūbai šiuo žygiu
Nišgelbėjo. Sode maldas kalbėdamas,
Aš vakar bokštą jo atitikau
Ir pro langelį padaviau jam kardą.

HEIDENRICH

Išgelbėjai lietuvių — nekenčiu
Lietuvių! Kam da šitiek darbo, verčiant
Juos prie tikėjimo? Kokia iš to
Nauda? Tautų niužsikentimo krikštas
Neužgesins. Galėtų duoklę mums
Mokėti, o vienok dabar nemoka.
Mus ricierių dvasia sunyks visai,
Jei zokoną tiktai sutaikios žemės
Apsups: ar eisim gaudyt žaltvykšles³⁵
Dykumose? Su jūrėmis kovosim?
Ar imsime su Dauguvos gelmėmis?
Išges mus ricierių dvasia. Ateina
Lietuvių kunigaikštis — reikia man
Vėla apsirėdyt skraiste niekšystės
Ir nusižeminimo — aš mainaus
Kaip driežas. Prisiega³⁶ vienok baisinga
Mane surišo, aš pasiuntinys
Ir mano ypatoj³⁷ mus visas zokons
Atsispindi, *duoda ženklą*, HERMANAS *traukiasi, įeina* MINDAUGAS
Karaliau, Dievs
Su tavim!

MINDAUGAS

Sveikas!

HEIDENRICH

Viešpatie! Nerimsti,
Matau, ir akys migloms apneštos
Tiesiog nurodo tavo dvasios audrą,
Ar koki užslėptą užmanymą,
Tikrai kad nevisai dar tvirtas būdams

Veidmainystė

³⁵*žaltvykšlė* — klaidžiojanti ugnelė. [przypis edytorski]

³⁶*prisięga* (lenk.) — priesaika. [przypis edytorski]

³⁷*ypata* — asmuo. [przypis edytorski]

Tikėjime, nemoki priešintis
Šio svieto rūpesčiams; da neįgijęs
Esi tu tikro persiliudijimo,
Kad yr apveizda ir kad už dorybę
Dangus užmoka. Žemės pakramtą
Veik išsklaidys malda — tad melskis!

MINDAUGAS

Melstis?

Ražančių aukso pasiėmes štai
Ir durklo ašmenims pradėjęs skirstyt
Šventus poteriukus, užtėmyjau,
Ant durklo buvo sukrekėjęs kraujas,
Bet nežinau kieno — turėjau mest
Nė nepabaigęs poteriaut.

HEIDENRICH

Karaliau!

Jei tik gailiesi iš tikros širdies
Ir jei tiki — nurimki! Mus bažnyčia
Pasigaili, atleidžia, laimina,
Be užmokesties niekad nepalieka
Tikėjimo ir tavo gailestis
Be suraminimo neliks: Tik teikis
Visas slapčias mintis, visas kaltes
Mums išpažint. Sūnau, neslėpki nieko —
Altoriaus tarnas jas išriš.

MINDAUGAS

O kas

Išdrįs pažvelgti į gilumą mano
Širdies, nusiminimo bedugnes
Ir žmogžudystės? Kas? Ar tu pabūgęs
Gyventpalaikis klioštoriaus? Aš pats
Netleisiu sau, man nieks negal atleisti!
Mažiausias mano nusidėjimas —
Kad aš sutečiau krauju. *rodo durklą* Žiūrėki!
Ant šito plieno surudijusio
Atrasi mano darbus išrašytus
Krauju — ar juos atleisi man?

HEIDENRICH

Tikėkl

Turiu nuo Dievo tiesą tuos išrišti,
Kur sutepti krauju.

MINDAUGAS

Tu baisesnių

Norėtum kalčių? Tai klausyk per skliautą
Dejuoja! Jo karūną ant galvos
Nešioju... Paklausyki! Iš po žemės
Išgirsi kitą da dejavimą,
Bet net neišgirsi — jau jisai negyvas —
Ar tai atleisi man?

HEIDENRICH

Tikėki! Mūs
Bažnyčios didelė galybė! Maldos
Krikščionių kunigaikščio nenueis
Ant nieko. Tikras gailestis širdingas
Nuplaus kaltybę. Ką išrisiu aš
Ant žemės, tai bus išrišta ir Dievo
Danguj. Dėl to gi aš atleidžiu tau
Kaltes!

MINDAUGAS

Tu baisesnių norėtum kalčių?
Tu nori tamsią dvasią peržvelgti
Iki pat dugno? Tai žiūrėki — laukinė,
Akla, niekinga liaudis slankioja
Po geležies skeptru. Aš ją prispaudžiau
Visu tamsybės sunkumu. Širdyj
Nešiojasi jau baimę, o į vietą jų
Dorybės veda klastą. Tik žiūrėk,
Kaip tas tamsus lietuvis, man pamojus,
Nulenkia galvą ir žegnojasi,
Nors vėlytų greičiau jis ant krūtines
Pajust ringuojant žaltį, o ne tą
Didžiai neapkenčiamąjį kryžių. Kas gi
Atleis man šitą kaltę?

HEIDENRICH

Viešpatie!
Esi vadu ant liaudies pastatytas,
O jeigu valdžią pildai per aštriai,
Jei paklusnumo reikalauji, baimė
Valdai — atleis tau Dievas, nes Jis pats
Tau suteikė tą valdžią. Aš atleidžiu.

MINDAUGAS

karčiai nusijuokęs
Gerai! Dabar jau aš visai ramus!
Tuoju einu užklupt kryžiuokų žemę!
Seniai jau laikiu laiko parankaus
Į karą ruoštis. Išdas jau išsekęs,
Aš pats garbės išsilgau, o nuo jūs
Daugiau nereik man nieko. Jau karūną
Turiu ir atleidimą iš dangaus.
Einu dabar draskyti jūsų šalį.

HEIDENRICH

Bandai mane tais žodžiais, bet kryžioks
Nežiūri tuščio žodžio.

MINDAUGAS

Žodį savo
Paremsiu tuoj. Žiūrėk pro tas tamsias
Skersuotas geležis į platų lauką.
Kareiviai susirinkę stovi ten.
Galbūt jie susirinko ant medžioklės?

O ten, žiūrėk, raudonas koks dangus.
Galbūt panemunyj pakilo gaisras?
O ką? Dabar pažįsti Mindaugą,
Lengvatiki minyke?

HEIDENRICH

Tai tegul gi
Piktadėjystės sunkenybė puls
Tau ant galvos! Tikėjimą atminki!

Piktumas

MINDAUGAS

Tu tyčiojies, minyke! Aš rytoj
Jau melsiuosi bažnyčioje kryžioką,
Jūs vyną gersiu šventintu indu,
Namus papuošiu aš kaurais išplėštais
Iš klioštoriaus, ir pirmą poterių
Aš sukalbėsiu, mirus jūsų Mistrui
Didžiajam.

HEIDENRICH

Tu per mus karaliumi.

MINDAUGAS

meta karūną

Nereik karūnos! Ją metu! Tai bent gi
Supančiota širdis atsiliuosuos.
Dabar aš Mindaugas jau, kunigaikštis.
Kryžioką priešus.

Rūstybė

HEIDENRICH

perplėšia kamžą ir stoja šarvuose, su kryžioško kraiste

Aš gi Heidenrich,

Kryžiokas tavo, kunigaikšti, priešas.
Atsivaduoju aš nuo rūbo to,
Metu tuos ženklus nusižeminimo.
Kaip mane šarvuose dabar matai,
Prisiekiu aš ant Dievo, jog tie žodžiai,
Kuriuos kalbėjo tau pasiuntinys,
Ne mano žodžiai. Manyje pažinki
Tik ricierių! Tik priešų pamatyk!
Po tokio išdavimo jau išduoti
Nėr kaltės. Jau dabar iš pasalų
Veikt stengsiuosi ir atvirai kovosiu;
Sukelsiu tavo pilyje gaisrus
Ir išdavimą; eisiu aš už jūrių
Maldauti sau pagelbos pagiežai.
Iktol nemesiu nuo pečių tos skraistės,
Ik tavo kapui uždangos prireiks.
Prie poterių kas vakars ir kas rytas
Pridėsiu keiksmą — Dievs tave ištiks!

traukiasi

MINDAUGAS

vienas

Grūmoja, bet veltui. Dabar, apgavus
Kryžioką, reikia būti atsargiu —
Jie valdo svieta. Apsiriko sunkiai,
Nors rodės jiems, neklysta niekad.
Per spaviednį patraukė mano širdį
Prie gailesties.

įeina LIUTAVARIS

LIUTAVARIS
Išpildžiau, Viešpatie,
Prisakymą.

MINDAUGAS

Jau Daumantas negyvas?

LIUTAVARIS
Negyvas.

MINDAUGAS

Seni! Seni, vargas tau,
Jei tavo žodžiuos vylius užsislėpęs!
Aš pats turiu lavoną pamatyt.

LIUTAVARIS
O, Viešpatie! Jau jis kapuos. Ikšiolei
Da skamba man giesmė, ką duobkasys
Prie darbo gieda sau, ir mano kaktą
Da pila šaltas prakaitas.

MINDAUGAS

O kur
Jį užkasė?

LIUTAVARIS

Kalėjime.

MINDAUGAS

Seneli!
Tu pilį man verti į kapines.

LIUTAVARIS
O, liūdna ricieriui mirt negarbingai.
Jo kapas užmirštas visai, ne viens
Keleivis neprimas akmens, nė vienas
Neduos akims ant jojo pasilsėt.

MINDAUGAS

Gana bus to. Klausyk! Aš atsiskyriau
Su kryžioku. Didžiam įsiutime
Grūmojo man. Da šiandien su kareiviais
Naupilkeliu patrauksi, giriomis,
Nes Nemuną brasta turėsi pereit,
Ar persikelt — tik reikia skubintis —

O dieni brékstant teužgiaus lietuvių
Giesmė — nuo josios garso sudrebės
Langai Malburgo,³⁸ pasijudins bokštai.

LIUTAVARIS

Ar tik rūstybės dėlei užpuolims?

MINDAUGAS

Seniai rengiau jį, sąlygas svarstydam
Da niekad zokons nemiegojo taip
Pasitikėjimo miegu. Jam rodės,
Kad krikšto rūbais aš, kaip mažas vaiks
Suvystytas, užmiršiu apie šarvą;
Kad dėl karūnos garbę užmiršau;
Kad giriose gyvendams, purpuriniais
Karaliaus rūbais nusizadinsiu.
Sakyk man, Liutavari, ar aš tokis
Turtingas, kad galėčiau užsimiršt
Jau apie karą, užpuolius ir garbę?
Žiūrėk kryžiuokų žemės! Baltjūrių
Vilnis stiklinė trūksta, atsimušus
Į gintaro krantus; o ant vilnių
Iš tolimų kraštų atplaukia miestai
Su audekliniais žėgliais³⁹ ir duokles
Minykams moka, siuncia frankų vyną,
Krištolines taures, šarvus, šilkų
Ir vilnų audimus puikiausius. Šičia
Jau pievos giriomis apaugusios.
Ar čion atsibastys koksai vaisbūnas⁴⁰?
Kur mano turtai? Liekanų nedaug
Paliko tėvas. Tuščia jų, tų turtų!
Tiek to su auksu! Bet išde yra
Tiktai viena ką atmintis po tėvo
Galvos: šilkinis rūbas dideliai
Brangus, išaustas kvietkomis, kur mainos
Kaip peteliškių marginti sparnai;
Auksinė juosta ir ta krištolinė
Taurė, kuri jau tapo sumušta.
Žiūrėk, kryžiuokų miestai! Ar Malburgas,
Ar Klaipėda senoji, juk kasdien
Naujoms vis pilimis padanges siekia,
Arba, kaip skruzdynai, pilni žmonių;
Namai net žvilga; murmulio⁴¹ bažnyčios;
Sugauti dūmai nuo ugniaviečių
Tiesiog stulpais aukščiau stogų iškyla.
O čia — žiūrėkit ! Kaip pajuodusios
Triobelpalaikės! Salėse nuo sienų
Uolinių šalta, drėgna ir tamsu —
Ir da tas sienas, lyg ant juoko, šaltis
Aptraukia mums kauru sidabrinu.
Vargų vargai vieni, kur apsisuksi.

Neviltis, Vargas

³⁸Malburgas — kryžievių pilis. [przypis edytorski]

³⁹žėglis (vok.) — laivo burė su stiebu. [przypis edytorski]

⁴⁰vaisbūnas — pirklys. [przypis edytorski]

⁴¹murmulas — marmuras. [przypis edytorski]

LIUTAVARIS

Naktis jau baigiasi — reik skubinti.

MINDAUGAS

Teisybė! Mėnuo nusileido — eisiu,
Gal ors atvėšęs atgaivins mane.
Kiekvienas skundas pakiša liežuviui
Daug žodžių. Aš pervirš jau iš dalies
Rūgojau⁴². Pasigėrins jį niužilgo,
Tegul sušuks lietuvių trimitai.

traukiasi su LIUTAVARIU

SCENA II

ALDONA *guli ant žemės be žado*, HEIDENRICH *įeina*

HEIDENRICH

pakeldamas ALDONĄ

Kas čia per mergina? Be žado, guli
Parpuolusi. Koks veidas jos gražus!
Mačiau aš frankų dukteris patogias
Kuriąsias trubadūrai⁴³ dainomis
Pagarbino, o ridenai svajonėms,
Bet joms toli prie šitos — bunda jau —
Apkaito... Atsiduso...

ALDONA

klejodama

Mano mielas!...

Jis numirė jau... mano gi mirtis
Miegu tik buvo...

HEIDENRICH

Būk rami, mergele!

Prie tavęs Dievo tarnas.

ALDONA

susmunka jam po kojų

Kas nors

Esi, apginki mane! Sergėk mane!
Tu pajėgi, tai juk gali išlaužt
Kalėjimo sklendes. Tenai lavonas...
O, varge!... jo lavonas be galvos...
Aš nelaiminga, duoki man pagelbą!

HEINDRICH

Krikščionė tu?

ALDONA

Baisus užklausymas!

Ne! Ne krikščionė! Aš tik nelaiminga!

⁴²*rugoti* (brus.) — barti. [przypis edytorski]

⁴³*trubadūrai* — dainiai. [przypis edytorski]

HEIDENRICH

Krikščionys maldomis pasaldina
Nelaimę. Bet sakyk tiktai, aš viską
Tau padarysiu.

ALDONA

Viską? Ridenau,
Nepadarysi, ne! Jo neprikelsi!
Mačiau aš, kraujas teka srovėmis...

Netektis, Skausmas

juokiasi, einant didyn sumišimui, ir temyjasi į tamsumą
Šmėkla kokia ten, panaši į mane
Nuo manęs atsiskyrus, sukasi —
Tai mano ypatos dalis... Ji jaučia...
Ji mąsto... aš pati kaip tas akmuo...
Šaukiuosi ją, o ji tolyn vis bėga...
Tolyn... tolyn... jau nyksta... vos matyt...

nusiminusi

Aš liksiu be jausmų!!! Širdis atšalo...
Jau neplaka... apsilpo atmintis...
Kalbu — bet ne minty pradžią tų žodžių,
Manau — bet mintys gema ne širdy...

HEIDENRICH

Regiu aš pradžių sumišimo proto.
Tas Mindaugas, tas žmogžudys! Jisai
Dangaus baismės yr vertas. Mano triūsas
Ją suramins ir pajautimų jos
Baidyklės tur išnykt prieš aukso saulę,
Prieš aiškius spindulius tikėjimo.

ALDONA

Tikėjimas?... Prieš keletą da metų
Buvau vaidilute pavasario
Dievaitės. Pamenu... prie galo kaimo,
Giraitė jos paveikslas... Ant galvos
Vainikas kvietkų... o čia eglės ošia
Aplinkui... Kiek tai kartų aš viena,
Arba merginų apsupta, svajojau...
Meldžiausi!...

HEIDENRICH

Vargšė! Ji, kaip kūdikis,
Reik žadint įspūdžiais. Mergele, bėkim!
Už Nemuno ten rasim klioštorių,
Kuriam yra šventųjų karalienė.
Paveikslas josios į pavasarį
Yr panašus. Tikrai ją pamylėsi.
Ir jai vainikas kvietkų ant galvos
Uždėtas, o aplink stulpai uoliniai
Kas šventė papuošti eglaitėmis.

Gailėjimas

ALDONA

Einu! Einu su tavimi.

HEIDENRICH

Mėnulis

Jau leidžiasi, nakties tamsumoje
Negali Mindaugas juk vytis paskui.
Imk mano skraistę, denkis gobtuvu,
Kabinkis kryžiaus ženklą. *apsupa ją savo skraiste*

Mes da šiandien

Vaišvilčio nukaksim klioštorių.
Tas Mindaugo sūnus, laukinis tigras
Minyko rūbuos, nusižemint tur
Prieš pasiuntinio ypotos šventybę.
Neverk, mergele! Dievas su tavim!
Merginų ašaros išdžiūsta greitai.

KETVIRTAS AKTAS

SCENA I

salė VAIŠVILKIO *klioštoriuje*

TRAINAITIS, VAIŠVILKIS, MINYKAI

VAIŠVILKIS

Kalbėkit, broliai, poterius — pas mus
Į klioštorių atėjo naujas brolis.
Trainaiti, mesk šarvus, imk abitą,
Užkišk už juostos gintaro ražančių —
Tik skubink!

TRAINAITIS

Vaišvilki! Pasigailėk!

Gailestis, Šauksmas

Nerenk man kapo, sugražink! Laisvę!
Laisvė brangesnė už gyvenimą.
O, varge! Tai mane čionai ant amžių!
Jau uždarys, pačiam žydėjime
Suvys jaunystė mano! Sviete! Sviete!

VAIŠVILKIS

O ką gi tu ant svieta palikai?
Ar žmones? Aš mačiau juos, jie pažįsta
Mane — *rodo kardą, kabantį ant sienos*
Tas kardas aptaškyts krauju...
Ramiau, paguldžius galvą čia ant uolos,
Ne kaip priglaudus ją prie žmogaus
Krūtinės. Svieto niekniekiai! Čia turim
Tų niekniekių mažiau, čia valandos
Ne taip greit lekia, žmones apsiblausę.
Vienok tie žmonės tyli, kaip akmuo.
Nė pasiskųst nėr kam — vienam tik kapui.
Tamsus minyks, įkaitęs nuo medaus,
Ne taip yra baisus, kaip žmogus meilės
Valandoje. Norėjai tu valdžios?
Karūnos troškai? Gausi ją bematant.
Apkirpkit jį!

MINYKAI *sodina* TRAINAITĮ *ant akmeninio suolo ir rengiasi kirpti*

TRAINAITIS

Neilgai trukus jau,

Atskirs mane nuo svieta šitos žirklės.
O Vaišvilki! Pasigailėk manęs!
Tu mano brolis.

VAIŠVILKIS

Aš esmi minykas.

Išpažintis, Pasigailėjimas

O broliai! Dekite tuojaus žvakes —
Tegul pagarbintas bus Dievo žodis.
Trainaiti! Drąsiai kelk akis aukštyn,
Praaiškink veidą, na o mes tuo tarpu
Kapų giedosim giesmę. Klioštorius
Tai kapas. Čia jausmai tau bus paskirti
Tikėjimo, o pavydas išnyks.

Užmiršk mintis, jei da mintis turėtum,
Su kryžium jas surišk, kaip poterius
Ražančiaus. Žibintuvui tam užgesus,
Užgesi tu šiam svetui, tamsiuose
Tuos mūruos uždarytas. Tavo prašym
Neišmaldaus pasigailėjimo.
Buvau... Buvau žmonėms tigrū, da kartą
Juo būsiu. Stokit šičionai aplink —
Žiūrėkit, kokie puikūs garbanoti
Plaukai — net gaila kirpti! Ruoškitės,
Minykai! Dėkit jam karūną šventą.

MINYKAS *nukerpa* TRAINAIČIUI *pluoštą plaukų*

TRAINAITIS
O sviete! Sviete!

VAIŠVILKIS

Baikite greičiau...

jeina HEIDENRICH *ir* ALDONA, *visa apsidengusi kryžioko skraiste*
Kas čia?

HEIDENRICH

Pasiuntinys ir kunigaikštis
Bažnyčios.

VAIŠVILKIS

Galvą nulenkiau žemai.
O viešpatie? Suteiki malonę savo
Mus klioštoriumi, o ypač jogei mes
Čia rengiamės įšventinti naują brolių.

HEIDENRICH

Kas tai? Trainaitis! Pasakyk, ar tu
Iš savo valios nori minykauti?

TRAINAITIS

Dievai turbūt tave čion atsiuntė...
Aš valios neturiu! Čia mane valdo
Spėka ir, šventinams per prievartą,
Aš lieju ašaras...

HEIDENRICH

O kas išdrįso
Vest prie altoriaus priverstas aukas?

VAIŠVILKIS

Tai Mindaugo valia.

HEIDENRICH

Didesnę valią
Turiu. Paleiskit liuosą ji tuojau!
Nesa šventa baismė nukris ant jūsų,

Kaip griausmas. Iškeikimas klioštoriui!
Jau maldos jūsup, nusiūstos į dangų,/

Prabėgo, šitiek metų, ir tiktai
Da pirmą kart aš mąstau. Koks kentimas.
Mąstyt!... *iš tolo girdėt klioštoriaus varpai*
Girdžiu iš tolo klioštoriaus

Varpai dejuoja. Galbūt neužilgo
Tie pats varpai dėl manęs uždejuos...
O ką turiu daryti? Melstis — žmones
Tegul sau meldžiasi! Aš užmiršau
Maldas, nemoku poterių, o bet gi...
Ne sykį, apsimetęs klupau aš,
Bažnyčioje grindis bučiuoju šaltas.
Aš, suteptas krauju, po uždanga
Tamsių, nepermatomų laiko miglų,
Esmi už žmones aukštesniu. Dėl ko
Prieš mane lenkia galvas? Mane garbin —
Tai garbina šėtoną žmoguje... *luktelėjęs*
Aš niekingiausias žmogus! Pereis amžiai,
Aš liksiu juk gadynes baidykle.
Minykas žmogžudys! O, tamsios šmėklos!
Kam apsiaubėt mane? Šalin! Šalin!
Dabar tik mąstau aš! Dabar gailiuosi!
Šalin, šėtone! Jau aš tau dabar
Nepriguliu⁴⁴, jau pamačiau aš dugną
Taurės, užnuodytosios teisybe...

luktelėjęs, kaskart smarkiau
Bet kam ta mergina? Tik susipraski,
Minyke, susiprask! Gailiesi tu
Gražaus veidelio, o nesigailėjai
Žmonių... Širdis jau išdegė, plaukai
Pražilo... aš prasižengiu? Eik, traukis
Iš čia, nelaimingoji! Tu vedi
Mane į piktą, sumaišei man protą!
Šėtonas gundo, užslėptas tavyj!
Šalin! Šalin! Negirdi... Palytėjau
Jos ranką — ir ugnis jau degina
Mane... Aldona! Durklą tą paėmus,
Užmušk mane! Degu aš visas — imk,
Užmušk! Užmušk! O Dieve! Tam kampelyj
Tyliam tiek pakramtos! Šalin! Eik sau
Klejot po Lietuvos girias!... O, neiki!
Lik čia! Aš netsiskirsiu su tavim.

ALDONA
sumišusi
Mokinki mane melstis...

HEIDENRICH
Seki paskui:
„Sveika Marija... „ Bėkime! Skliautai
Ant mūs galvų sugrius — žiūrėk, jau dreba.

Malda

⁴⁴*nepri guliu* — nepriklausau. [przypis edytorski]

Myliu tave, Aldona! Tik čionai,
Tarp sienų klioštoriaus, to pasakyti
Neišdrįstu... Žiūrėk, tos kruvinos
Kankintinių baidyklės iš rėmų jau
Išlindo ir sustojo prieš mane —
Gyvi paveikslai tie...

ALDONA

Nuliūdus rožė
Pridengia šaltus
Akmenis kapų...
Ir lapų ošimu
Saldžiai užmigdo...
O jis kape jau miega! Ka! Ka! Ka!

Kuo kitąsyk buvau, tau pasakysiu...
O kuo dabar esmi, aš nežinau...

HEIDENRICH

Sumišusi!... Ateina koks minykas...

įeina MINDAUGAS minyko rūbuose, užleidęs gaubtuvą
Ko nori čia, elgeta klioštoriaus?

MINDAUGAS

Aš su atleidimu.

HEIDENRICH

Kam?

MINDAUGAS

Tau, kryžioke.

HEIDENRICH

Žinai, kas aš? Komturs ir popiežiaus
Pasiuntinys.

MINDAUGAS

Žinai, kas aš?

HEIDENRICH

Gal tarnas,
Kurs vaikštinėja po apygardą
Ir elgetauja klioštoriui. Štai imki!

meta jam pinigą

MINDAUGAS

Da man tu kaltas vieną poterių.
Žiūrėk — ražančius mano... *išitraukia kardą*
Sukalbėsime

Su juo maldas.

HEIDENRICH

Minyke, eik šalin!

MINDAUGAS
numeta minyko rūbus
Minykas jau išėjo — pasiliko
Tik kunigaikštis Lietuvos.

Atvirumas, Teisybė

HEIDENRICH
išitraukia kardą
Iš čia
Jau kunigaikščių neišeisi!

mušasi; įbėga VAIŠVILKIS ir minykai su žibintuvais

VAIŠVILKIS
Dieve!
O, Dieve! Mano tėvas? Tėve, ko
Taip užsirūstinęs? Ant ko tu kardą
Esi pakėlęs klioštoriui šventam?
Tai popiežiaus pasiuntinys! Tai Dievo
Pasiuntinys! Minykas tikintis
Ir dievobaimingas. Tu būsi, Tėve,
Iškeiktas ir klioštorių iškeiks!

MINDAUGAS
Pažink, sūnau, tą pasiuntinį šventą.
Žiūrėk ant jo — ta ypata puiki
Tai šliaužioja po žemę, tai nuo žemės
Vėla pasikelia, kaipo koksai
Žaltys, žvynais plieniniais prisidengęs;
Tai būna nusidėjėliu; tai vėl
Šventuoju. Tai yr perauga išalkus,
Besotė. Kad galėtų su savim
Paimt girias — paimtų. Aukso šarvą
Pridengęs vilnone prasta skraiste.
Pažinkit pasiuntinį! O, atliko
Pasiuntinystę puikiai! Daug daugiau
Žmonių nužudė jis, ne kaip išganė.
Ne viens keliauja — tik žiūrėkite!
Tur brangų, mielą draugą. Ar jums rodos,
Kad tai kryžiokas, nusizėminęs.
Tylus? Tik atidenkit jojo skraistę...
Nutirpo ve minykai! Matote,
Su tąja mergina stačiai jis bėgo
Į pragarą.

Sąžinė, Balsas, Teisingumas

VAIŠVILKIS
klauso atsidėjęs MINDAUGO žodžių ir nutraukia ražančių, kurį laikė rankose; poteriukai pabyra ant žemės

Užstokite duris!
Štai drebančioje iš rūstybės rankoj
Ražančius trūko... Gėdytis turiu...
Paduokit kardą...

HEIDENRICH
Lauk iš čia, pasiutus
Gauja minykų! Jūsų pagiežą
Aš niekinu! Tai tuščias tik smarkumas.

Štai renkasi tamsi minia. Metu
Ant žemės kardą — pats einu, be ginklo,
Ir niekas pasiuntinio palytėt
Neišdrįs. Da šitiek aš esmi aukštesnis
Už tą niekingą minią. Išeinu
Ir palieku jums Dievo prakeikimą.

MINYKAI *prasiskiria*, HEIDENRICH *išeina*

VAIŠVILKIS
Tiek nusidėjimų sykiu su tiek
Puikybės! Man baugu net pasidarė.
O tu jam, tėve, nieko nesakei.

MINDAUGAS
Stebiuosi drąsumu. O kur Trainaitis?

VAIŠVILKIS
Pasiuntinys paleido.

MINDAUGAS
Laisvas jis.
Jis nor karūnos! Man likimas piktas
Gadina viską! Jūs paleidote,
Minykai prakeikti! Smagu jums šičia
Kalbėt maldas ir tinginystėje
Šventai gyvent; ar, kam numirus, skambint
Varpais ir džiaugtis iš kitų mirties,
Kad už palaidojimą vėl skatikai
Į jus kišenės plauks. Su žemėmis
Aš sumaišysiu jūs tą šventą triobą,
Ik vieno iškaposiu jus pačius!

MINYKAS I
Tarnaudami bažnyčiai, tau tarnaujam,
O, Viešpatie, ir daug maldų kasdien
Už tave kalbam. Buvom prieglobėją
Išrinkę — ant altoriaus Motinos
Švenčiausios iš Solimo mes pastatėm
Aštuonis auksinius žibintuvus,
Tiek pat vaškinių žvakių ir rūkylą⁴⁵.
Kadangi neišklausė mus maldų,
Tai kitą prieglobėją pasirinksim:
Nuo šiandien Lietuvą mes pavedam
Marijai iš Ankonos. Tik altorius
Jos yr nuvargęs.

MINDAUGAS
Duoti pinigų
Altoriui tos naujosios prieglobėjos
Aš negaliu. Malonę jos žinau
Ir gausiai atsiteisiu. Bet, turėdams
Už ką ant Marijos Solimo pykt,
Aš noriu, kad nuo jos altoriaus auksas

⁴⁵*rūkyla* — smilkalai. [przypis edytorski]

Ir brangus akmens pereitų tuojau
Kitai Marijai, iš Ankonos. Saulė
Niužilgo užtekės. Gal išdavims
Jau lenda į apleistą mano namą.
Reik eit namo ir saugotis klastos.
Aldona, pamylėjai tu kryžioko
Šarvus, tikėdama būt papuoša⁴⁶
Pilės Malburgo. Betgi šiandien grįši
į tamsią, liūdną pilį pagonies.

MINDAUGAS *išeina su* ALDONA; *minyškai šnabždėdami poterius išsiskirsto*

SCENA II
naktis šile

LIUTAVARIS
guli po medžiu

Jau nepasieksiu Naupilės. Paliko
čia ricieriai... Numirsiu girioje!
Numirsiu aš... Sudegsiu ryt ant laužo...
Išskirstys vėjas pelenus... Giliai
Man pervėrė krūtinę, tik kryžiokas
Užmiršo kardą iš žaizdos ištraukt...
Pažįstu kardą — Daumanto tur ženklą...
Kur Mindaugas? Aš pasakysiu jam...
O! Mirštu... Mirštu jau... Šakelės eglį!
Jūs, ošdamos, migdykite mane...
Numirsiu girioj prigimtoj...

ateina MINDAUGAS, *paskui jį* ALDONA

MINDAUGAS
Čia guli
Žmogus!... Jis pažeistas yr — kruvina
Žolė!

LIUTAVARIS
ištiesdams ranką

O viešpatie! Artyn prieiki...
Tai slėpinys...

MINDAUGAS

Ar tu čia, Liutavari?

LIUTAVARIS
Jau mirštu...

MINDAUGAS

Koks gi slėpinys tam myryj⁴⁷?

LIUTAVARIS
tyliai
Karaliau! Aš į kryžių netikiu...

⁴⁶*papuoša* — puošmena. [przypis edytorski]

⁴⁷*myris* — mirtis, mirimas. [przypis edytorski]

MINDAUGAS
Mirk be tikėjimo.

Netikėjimas, Mirtis

LIUTAVARIS
Karaliau! Duok man
Tikėjimą... Kokį tu nori... duok!
Aš be tikėjimo nenoriu mirti...
Tau liepiant, apsikrikštyjau... Dabar
Dievai senieji šaukia mane! Šaukia!
Paliepk man grįžt prie jų atgal...

MINDAUGAS
Liepiu.

LIUTAVARIS
Tu, egle, mano dievas!... Štai lietuviai
Jau išvertė kryžiočių altorius...
Namai kryžiočių žemesni už tavo
Pilis... Baisus! Baisus buvau, kaip aš
Ragotinę iškėliau ant minykų,
Galvos... Jau zokonas neprisikels...

MINDAUGAS
atsikreipia
Iš kur tas baladojimas?

LIUTAVARIS
Tai nieko...
Lietuviai mano laužui kerta ten
Šakas... Ar ant kaktos rasa užkrito?

MINDAUGAS
Tai mano ašara.

LIUTAVARIS
Nuo šios dienos
Rudis ims vilkti jau senelio šarvą,
Kaip to mėnulio šviesą debesiai,
Jei nuo rasos nepsaugos jį anūkai...
O, Viešpatie! Išreikšiu slėpinį...
Prakeiksi mane!... Neišpildžiau tavo
Prisakymo...

MINDAUGAS
Katro?

LIUTAVARIS
Neužmušiau...

MINDAUGAS
šaltai
Katrą?

LIUTAVARIS

Jis gyvas...

MINDAUGAS

Kas toksai?

LIUTAVARIS

Jo vardą
Jau užmiršau... Man reiktų atsimint...
Jis mane užmušė... Prakeikti noriu —
Kryžioką pusę laikė... Vardo jo
Nepamenu aš... Negaliu nė keikti...
O! O!

Pažadas

miršta

MINDAUGAS

Jau numirė... Žiūrėdamas
Į veidą jo matau tarytum vaiką.
Bet ne senelį, jau suvytusį.
Drauge užaugova — aš jį da mažą
Mačiau... O šiandien jį ant laužo dėš.

ateina kareiviai

Lietuviai! Liutavarį neškit paskui
Mane į Naupilę tiesiog. Tenai
Jam aukštą laužą turite sukrauti...

traukiasi, duodamas įsakymus; paskui jį išneša LIUTAVARIO lavoną

SCENA III

pagonių šventinyčia⁴⁸ Naupilėje

RAGNYTĖ

prie altoriaus beria rūkylą

Perkūne! Štai bėriu rūkylą tau!

Jau gintaras pakvipo.

Tavo sparnas

Tegul nuleidžia

Ugnį ir griausmus.

Pribūkit dvasios, ik nepšvies aiškioji

Aušra. Girdžiu, atūžia jau artyn,

Tarytum viesulą pušis vartytų.

Tai dvasių sukurys mėnesienoj

Taip ūžia lėkdams.

Motina karalių

Jus sveikina!

Štai jums dedu aukas:

Pavasario dievaitei — kvietkų žiedus,

Žiemos dievaičiui — kvietkų vystančią,

O pragarui — štai iš minykų kryžiaus

Tą brangų akmenį. *luktelėjusi*

Jau tamsiuose

Rūkylos dūmuos prasiaiškin dvasios.

Dievai! Sūnus prie seno grįžo vėl

Tikėjimo — uždegs ant jės altorių

Altorius

⁴⁸*šventinyčia* — šventovė. [przypis edytorski]

Aukų daugybę. Mindaugas, sūnus —
Didžiuodamasi šitai atkartoji
Jo vardą! Mindaugai! Ar girdite?
Dievai! Sakysit, ar jis bus laimingas?
Ar ilgai jis ant sosto užsiliks?
Ar mano prakeikims, kurį anuosyk
Ant savęs užsitraukė, neužkenks
Gyvenimui jo? Keikdama tad sūnų,
Bijojau aš, kad neišsipildytų.
Ir da bijau. Sakyskite! Ant savo
Maldų širdis jau nepasitiki,
Jau žodžių neištenku aš jums primelsti.
Sakyskite! Sakyskite!

BALSAS NUO ALTORIAUS

Mindaugas

Pražus nuo rankos ricieriaus, kurs žuvo,
įsakius Mindaugui.

RAGNYTĖ

Čionai žmogus

Atsiliepi! Ne, ne! Dievų tai žodžiai!
Dievai! Ko taip ūmai jus nykstate?
Man davėte atsakymą taip baisų...
Išnyko — vėl apsupo tamsuma.
O gal tik pajautimai suviliojo.

traukiasi; išeina TRAINAITIS su KEIDENRICH'U, kuriuodu buvo užsislėpę už stulpų

TRAINAITIS

Ragnytė meldėsi už Mindaugą.
Negalima ja pasitikėti —
Tai motina.

HEIDENRICH

Trainaiti! Ar girdi.

Kokį atsakymą jai nuo altoriaus
Daviau? Da pirmą kart pasiuntinys
Pateko į tokią aukštybę, pirmą
Kartą pagonių dievo lūpomis
Jis ištarė. Bet Mindaugas pargrįžta
Iš klioštoriaus, nesitikėdamas,
Kad pilyje jo priešas užsislėpęs.
Jam bekovojant Prūsuo, sostpilę
Paims kryžiokas ir antsyk atlygins
Už jo visas klastas. O, Viešpatie!
Tau pavedu aš dvidešimtį brolių —
Kiekviens apsiginklavęs yr kardu,
Skydu ir kryžiumi. Dabar, kareiviams
Išėjus ant kryžiokų, ir tokių
Užteks mums pajėgų, o liaudį midum
Prisiviliosim.

Altorius, Balsas, Dvasios

TRAINAITIS

Reikia ant nakties

Pilis apsupti. Aš gi, įsigavęs

Į vidų, nužudysiu jo vaikus,
Idant jie nepaveržtų man karūnos.

HEIDENRICH
O Mindaugas?

TRAINAITIS
Kas kits aprūpins jį.

HEIDENRICH
Bet, kunigaikšti, ar užėmęs sostą,
Atminsi, kad kryžiuokas davė tau
Pagelbą?

TRAINAITIS
Aš altorių pastatysiu.

HEIDENRICH
Tegul altoriai dingsta sau! Tiktai
Nedrįsk užpulti ant kryžiuokų žemės!
Nedrįski!

TRAINAITIS
Taip, gerai — išpildytas
Bus tavo noras. Jūs pagelbos niekad
Aš neužmiršiu. Eikim! Eikime!
Jau Mindaugą mes turim savo rankoj.
Eime apsupti pilį ir vartus.

PENKTAS AKTAS

salė MINDAUGO pilyje

SCENA I

MINDAUGAS, RAGNYTĖ (*sėdi pašalyje scenos*)

MINDAUGAS

Veltui jau, motin! Neišbėgsiu niekur —
Apstojo maištininkai jau visus
Vartus. O gal, kaipo užtvertas tigras,
Išversiu mūrus šituos? Niekados
Mirties aš nebijojau, nė dabar jos
Aš nebijau, tiktai nusiminims
Ir pašėlumas didis ima mane.

Pilis

RAGNYTĖ

Sūnau! Nemirs, kas šaukias prie dievų
Ir kas pasitiki ant jų lėmimo.
Klausyki! Tu gali pražūt tiktai
Nuo rankos ricieriaus, kur pats pražuvo,
Rakius tau. Tikėk ir niekinki
Žmonių ginklus. Neprisikels numirę.

MINDAUGAS

Ar tie minykai, kur į pragarą
Jau nukeliavo? Ką? Ar įsireižę
Tie vokiečiai, kurių puikums
Sykiu su gyvastim prapuolė? Gyvus
Ir mirusius aš lygiai niekinu.
Numirėlių aš nebijau...

RAGNYTĖ

O Daumants?

MINDAUGAS

Jau ilsisi kapuos. Jei keltūsi
Numirę, tai nesišaiptytų našlės
Parėduos gedulių, nebūt per daug
Nė paveldėtojai nudžiugę. Motin!
Nė aš negrįšiu, kaip mirties miegu
Užmigsiu šiandien. O pilie! Išlaikius
Audras tiek amžių! Jau tave rytoj
Pirma pasveiks saulė — aš su tavim
Jau atsisveikinu. Pilie! Buvai
Lizdu erelio ant to aukšto kalno.
Erelis davė garbę tau, tavyj
Miegojo, tavyje plėšimą draskė,
Nesyk tave aptaškė nekaltu
Krauju. Vienok, ar pridera ereliui
Lizde numirti?

Atsisveikinimas

RAGNYTĖ

O, sūnau! Draskai

Man širdį.

skausmas

MINDAUGAS

Širdis aš draskiau. Bedievis,
Tironas, žmogžudys ir veidmainis.
Jau vienas tokis nusidėjims gali
Išdegint sąžinę, o aš esmi
Visus padaręs... Nuo piktadėjysčių
Pailsęs, greit užmigsiu ir kapus
Pasiėksiu, šviečiant žibintuvams gaisro
Kryžiuokų kaimuose. O, motina!
Labai sunkus gyvenims mano buvo —
Jaučiau, tik veidas neišreiškė to.

RAGNYTĖ

Girdi plakimą tos širdies? Mylėjau
Tave.

MINDAUGAS

Vienok prakeikei tu mane.

RAGNYTĖ

Sūnau! Tu be širdies! Tu prakeikimą
Visai jau užmirštą, man primeni!

MINDAUGAS

Taurė čia su vynu — reik įmaišyti
Nuodų į vyną. *beria nuodus*
Motin! Aldona
Sumišusi ateina.

jeina ALDONA ir tarytum ką veda su savim

ALDONA

Eiki paskui
Mane, tiktai žiūrėki, Daumante,
Eik pamaži — čia taip tylu — per garsiai
Žengi... Tylu — aš net girdžiu tave
Eik paskui... Duok man ranką... Kaip širdis
Kvėpuojant sunkiai... Tavo rūbą šnabždat...
Ant kapo žydi kvietkos,
O kape...
Tas kapas tur pridengt meilužių porą...

luktelėjusi

Eik paskui... Duok man ranką... Kaip širdis
Tau plaka! Tai per garsiai... da ją gali
Išgirsti, Mindaugai! Ko tu taip garsiai
Žengi? Pilies tylumoje kiekviens
Atsidūsėjims į skliautus atliepta...
Šypsaisi taip liūdnei... Ranka taip dreba...

eina prie lango

Per anksti da, bernužėli,
Tu mane apleidi.
Da gaideliai negiedojo,
Da žvaigždėlės žiba.
Ko nuliūdęs, nusiminęs,

Kas užgavo širdį?
Ar lakštingalos dainelė?
Ar šviesa mėnulio?...

MINDAUGAS

Ji nelaiminga — duosiu jai nuodų.
Ir kas galėtų pasakyti, kad mano
Širdis taip gailisi? *paduoda Aldonai taure*
Štai Daumantas
Tau duoda atsigert. Išgerk — užmigi.

ALDONA

nusišypsėjusi
Tai Daumantas?

MINDAUGAS

Išgėrė jau.

ALDONA

Tamsi,
Šalta naktis tad buvo, mano mintys
Nuo manęs skyrėsi ir su mintim
Nesusitaikė žodžiai... O! Tai buvo
Baisi naktis!... Seniau da... kitąsyk
Toje pat salėj buvo da baisesnė
Naktis... Aldona! Tu išbalusi!
Aldona! Kas tau?... Nieko, mano mielas
Girdėjau čiauškant plieną... Užsislėpk!...
Langų skersuotus geležis išlaužki... *juokiasi*
Ant kapo žydi kvietkos,
O kape... *juokiasi baisyai*
Aldona! Tu nubalus! Kas tau?... Nieko,
Mieliausias mano... Pasiliki sveiks!

Skausmas, Vienatvė

išeina susirūpinusi

MINDAUGAS

Tegul užmigs ant amžių kuo greičiausiai.
Einu... Ar priimsi mane į kapus?
Ar priimsi?

*kelias valandas tyli, užsirūpinusi; TRAINAITIS su durklu rankoje, išbalęs, perbėga per gilumą
scenos ir įeina į vaikų kambarį pro duris, kurias parodė traukdamasis MINDAUGAS*
Aš girdėjau!... Jo čia būta!

grįžta MINDAUGAS

MINDAUGAS

Kieno? Kieno čia būta?

RAGNYTĖ

nusistebėjusi

Mindaugas?
Ko atėjai čionai? Ko tu slapstaisi?
O, bėk! Nupuls tau kardas ant galvos!

MINDAUGAS

Čia nieko nėra, tiktai šešėlis mano.
Kurs puola kartą paskutinį jau
Ant šitų sienų. Motin! Ar nelaimė
Sumaišė tavo protą?... Jau pabėgt
Negalima — tegul kas nori dedas —
Visur aplinkui žiba jau kardai...
Ar buvo kas čionai?

RAGNYTĖ

Kur yr Trainaitis?
Tarnaitis buvo... Su durklu mačiau...
Krauju jis aptaškytas buvo...

MINDAUGAS

Motin!
Kur yr Trainaitis? Kur jisai? Pražus!
Nubaust norėčiau kaltininką darbo
Bjaurus. Sakyki, motin! Tik greičiau!
Da valanda — bus per vėlu jau viskas!

RAGNYTĖ

nusiminsi

Sūnau! Aš nemačiau jo... Nebijok —
Nenužudys tavęs ranka Trainaičio!
Tau lemta taip, tai liksi nuo mirties.
O gal numirę kelsis? Kelsis Daumantai?

MINDAUGAS

O, motina! Kad nors prašvistų greit!
Vos ne vos rytuose da tik ką brėkšta.
Sidabro miglos kyla. Rodosi,
Girdėt, kaip Nemunas liūdnei liūliuoja,
Kaip apsiniaukęs šilas Lietuvos
Siūbuoja... Motina! Jauti — pro langą
Tos salės kvepia eglės žydinčios...
O, Lietuva! Sūnus ant tavęs skundžias —
Išduodi jį. Kad tik greičiau diena
Prašvistų! Nišlaikysiu — taip kankina
Ranka, ant manęs durklą laikanti.

*prie paskutinių žodžių įeina DAUMANTAS kryžiuoko šarvuose, nuleidęs ant akių šalną;
RAGNYTĖ iki pabaigos scenos sėdi nesijudindama*

DAUMANTAS

Prisipažinimą tokį niekingą
Krauju atpirkčiau savo! Mirt bijai?
Mirties išsigandai, tirone? Verki
Ir šauk, kaip moteriškė, gyvasties!
Aš savo pagiežą galiu pakakinti⁴⁹
Nors baime Mindaugo — išgirsiu tuoj
Vaikelį, gaudžiai verkiant.

⁴⁹ *pakakinti* — patenkinti. [przypis edytorski]

MINDAUGAS

Tai kryžiokas.
Menka man baimė. Tai vaikus tiktai
Gal gąsdins šarvas ir tas kryžius. Gintis!

Budrumas, Nerimas

ilgai mušasi ir abudu sustoja
Kitaip bandysim — meskime šarvus.
Kas mane nor užmušt, pirma tur mirti
Ir prisikelti iš numirusiųjų.

DAUMANTAS

Ar Daumantą atsimeni?

MINDAUGAS

Jis mirė.

DAUMANTAS

pakelia šalną
Jau prisikėlė, gyvas — pažiūrėk,
Kas aš toksai!

MINDAUGAS

O, motin! Vyrs Aldonos!

DAUMANTAS

Aldonos vyras! Taip, Aldonos vyrs!
Varguoli, ginkis! Visas pasiutimas
Atgal sugrižo. Atsikeršysiu
Krauju tirono už pačios nelaimę!

MINDAUGAS

Atkeršyk ir už mirtį jos.

DAUMANTAS

Kaip tai?
Gyva ji buvo? O, kad ir nudžiūtų
Širdis, ją akys mano atgaivins —
Da būsim, būsime drauge laimingi!
Aš ją saugosiu, kaip kūdikį,
Ir ašaras pasaldinsiu. Patvirtink,
Kad ji gyva — atleisiu viską tau,
Net tą naujieną baisią, paskutinę!

MINDAUGAS

Nuodų išgėrė — žūs ji su manim.

DAUMANTAS

perveria jį
Tu pats greičiau pražūsi... O Aldona!
Aldona!

išbėga

MINDAUGAS

atsiremia į stulpą

O, motina! Sūnaus akis uždenki!...
 Kaip tas plieninis šarvas man sunkus
 Išrodo, nuo baisaus to kardo kraujas
 Man stingsta gyslose... O motina!
 O motin mano! Ar mane apleidai?...
 Prakeikiu jus! Minyke, eik šalin
 Su kryžium! Neškite mane ant sosto,
 Trainaitį uždarykit klioštorijų...
 O tu ko poterius šnabždi ant manęs?
 O, varge! Varge!... Negaliu užmiršt...
 Šalin, minyke! Man užmigt neduodi...
 Tegul apsimalšins kentėjimas,
 Tegul užmigsiu... Ne! Aš neužmigsiu!
 Veltui! Veltui! Kentėjime didžiam
 Jau viską užmirštu... Prakeikiu svieta
 Ir pats save!... Prakeikiu ir vaikus!...
 Visus prakeiksiu!... Motin! Kur vaikeliai?...

iš vaikų kambario išeina TRAINAITIS, išbalęs, su durklu

TRAINAITIS

Nėr nieko — štai tik žiba žiburys.
 Kur karūna? Užmušti taip už dyką?
 Kur mano karūna? Kur purpurai
 Karaliaus? Kaip sunku... Neišpasakytai!...

žiūri pro langą

Jaučiu vėsumą ryto. Pažiūriu
 žemę — rožė turi veidą vaiko,
 Žiūriu į dangų — vaiko veidą tur
 Mėnulis... Viskas primena! Aš kraują
 Da pirmą kartą tekiniu... Paskui
 Priprasiu... Prakaitu kakta rasoja.
 Baisi naktis! Plaukai nuo pakramtos
 Pražils per naktį... Čia lyg sušnabždėjo...
 Ar ne vaikai tik šaukia? Ar da jie
 Pribaigti reikia? Ne! Man pasirodė...
 Žibėjo tamsiai žiburys. Viens vaiks
 Miegojo, verkė liovęs, nes per sapną
 Kalbėjo neramiai. O kitas jau
 Išbudo — šaukė kvietkų ir, nešiotės
 Neprisišaukęs, ėmė verkt staiga,
 Tarytum da sapnuodams baisų sapną.
 Paskui... Pravirko... Sudejavo... Vėl
 Nutilo... Da... ir vėl da sudejavo...

MINDAUGAS

Trainaiti! Jau gana! Gana! Užbaik!
 Prakeiktas būk! Nišpasakytas skausmas
 Dabar baisesnis, merdint! Graučiau tuos
 Stulpus murmulinius... Prakeikiu tave!
 O, motina! Prakeiki žmogžudį!
 Aš tavo prakeikimą išpažinęs.
 O skausme didis! Kad greičiau mirtis
 Ateitų jau! O, perverk šitą širdį,
 Tik ne durklu, kuriuo vaikus žudei!...
 Šalin! Šalin... Jau kvapas paskutinis...

miršta

įbėga greit DAUMANTAS, *vesdamasis sumišusių* ALDONA

DAUMANTAS

Tik prakalbėk! Aldona! Prakalbėk!

ALDONA

dainuoja

Verptuvėlis uždainuos.

Tu saldžiai užmigs.

Jei siūlelis nenutrūks,

Karaliene liksi...

O jei nutrūks — tai šermenų tau giesmę

Aš užgiedosiu. Taip nešiotė man

Dainavo. Trūko ar netrūko siūlas?

Aš nežinau... nepamenu... seniai

Tai buvo...

DAUMANTAS

nusiminęs

Aldona! Ar pažįsti mane?

ALDONA

šaltai

Taip,

Pasipažinome... Sapne... Tiek svieto

Sapnavosi... Kas gal sapnus atmint?

DAUMANTAS

Čia tamsiai žiba, todėl nepažino.

ima žiburį ir prisiartina prie ALDONOS

Žiūrėki! Gyvas tavo Daumantas,

Prieš tave stovi. Nors nelaimė žmogų

Atmaino, bet gi veido netmainys...

Kalėjime tik sargas nužudytas —

Aš atgavau liuosybę.

ALDONA

Taip smagu

Ir linksma man! Aš nuotaka — rūtelių

Vainiką užsidėsiu ant galvos...

Įpjausiu mėtą,

Baltą leliją,

Laukinę auguonėlę...

Žiūrėk, rytuos jau švinta. . Kaip man silpna...

Ir temsta akyse...

DAUMANTAS

Mieliausioji!

Eiva! Eiva drauge! Neverki tik!

Išgydys laikas... Sergėsiu aš tave,

Kaip kvietką, ir apsupsiu kvietkomis —

Jau liūdnos mintys nesudrums mus laimės!

Drauge su tavim verksiu.

Skausmas

ALDONA

įsižiūrėjusi į DAUMANTĄ, šypsosi
Daumantas!

DAUMANTAS

Tu pažinai mane?

ALDONA

dairosi

Tamsu aplinkui...

Ar kvietkos čia ant žemės?

DAUMANTAS

Tai kraujai.

Eiva! Iš baimės jų veidai išbalė.

ALDONA

juokiasi

Ka! Ka! Tas juokas laužia man žodžius
Ant lūpų ir kentėjimą... O! Drasko
Man vidurius... Išplėšk skaudėjimą!...
Minčių tamsi šmėkla jau bėga... miršta...
Jau perėjo...

miršta

DAUMANTAS

puldamas prie jos ant kelių
Aldona!

įeina KRYŽIOKAS

KRYŽIOKAS

TRAINAIČIUI

Kunigas

Apšaukia tave Lietuvos karalium,
O liaudis džiaugiasi ir sveikina.

TRAINAITIS

Su manim nekalbėk — užgeso viskas
Atmintyje... Vienok ir sąžinės
Skausmus prašalina puikybės balsas.
Galbūt užmiršiu viską, ant galvos
Karūną užsidėjęs jau. Išėikim
Iš šitos salės, Daumantai!

DAUMANTAS

Matai

Aldoną... kaip išbalus... jau atšalo. .
Tai Aldona!

TRAINAITIS

Išbalus? Lygiai taip

Vaikai išbalę ir taip tylūs buvo...
Baisus tai išdavinis — užmušt vaikus!
Bet rodos man, lyg sudejavo vienas —

Reik pažiūrēt... Ne, ne! Aš juos tiekart
Girdėjau verkiant lopšiuose — ne dyvai,
Kad man taip rodosi.

KRYŽIOKAS

O, Viešpatie!
Tavęs nor liaudis.

TRAINAITIS

Taip, teisybė. Liaudis
Nor manęs ir karaliū išrenka.
O motin, motin Mindaugo! Įvyko
Jau tavo norai. Kas tai? Negirdi?
Ar negirdi? O, motin! Ji be žado.
Ragnyte! Tavo sūnų žemėmis
Pridengs jau šiandien. Ko tyli? Ragnyte!

Vargas, Skausmas

prisiartina prie nesijudinančios RAGNYTĖS
O varge! Jau atšalus... *ima už rankos*
Negyva.

Ten utwór nie jest objęty majątkowym prawem autorskim i znajduje się w domenie publicznej, co oznacza że możesz go swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać. Jeśli utwór opatrzony jest dodatkowymi materiałami (przypisy, motywy literackie etc.), które podlegają prawu autorskiemu, to te dodatkowe materiały udostępnione są na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa – Na Tych Samych Warunkach 3.0 PL.

Źródło: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/kudirka-mindaugas>

Tekst opracowany na podstawie: Vincas Kudirka, Vinco Kudirkos raštai, tomas IV, 1909.

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Utwór powstał w ramach konkursu „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”, realizowanego za pośrednictwem MSZ RP w roku 2013. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o konkursie „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”. Publikacja wyraża jedynie poglądy autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Publikacja parengta įgyvendinanti projektą „Wolne Lektury” (<http://wolnelektury.pl>). Skaitmeninė reprodukcija padaryta Fondo „Nowoczesna Polska”/Lietuvos kultūros paveldo — virtualioje erdvėje (<http://www.epaveldas.lt>), pasitelkiant egzempliorių iš bibliotekos kolekcijos. Veikalas sukurtas konkurso, įgyvendinamo 2013 m. bendradarbiaujant su Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerija — „Bendradarbiavimas viešosios diplomatijos srityje 2013” („Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”) ribose. Leidžiama laisvai naudoti veikalą, su sąlyga, jog bus išsaugota aukščiausia pateikta informacija, taip pat informacija apie taikomą licenciją, teisės turėtojus bei konkursą. Publikacija išreiškia tik autoriaus pažiūras, todėl negali būti tapatinama su oficialiomis Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos pažiūromis.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Monika Bogdziewicz, Paulina Oltusek.

Okladka na podstawie: . SantiMB .@Flickr, CC BY-SA 2.0

ISBN 978-83-288-0481-4

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Nowoczesna Polska – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Nowoczesna Polska, KRS 0000070056.

Dołącz do Towarzystwa Przyjaciół Wolnych Lektur i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przekaż darowiznę na konto: [szczegóły na stronie Fundacji](#).